

Ο Σίσυφος και η Εργασία της Φαντασίας: Αυτονομία, Πολιτιστική Παραγωγή και οι Αντινομίες της Αυτοδιαχείρισης των Εργατών

Stephen Shukaitis [1]

Περίληψη

Υπάρχει καμία ριζοσπαστική πιθανή αριστερά στην έννοια και στις πρακτικές της εργατική αυτοδιαχείρισης? Αυτό που θέλω να κάνω σε αυτό το δοκίμιο είναι να προσπαθήσω να δω αν είναι δυνατό να φιλτράρω κάτι από ένα ριζοσπαστικό πυρήνα από αρκετές δυσκολίες και περιπλοκές που αντιμετωπίζει, ειδικά στα πεδία της πολιτιστική παραγωγής. Πως μπορεί η αυτοδιαχείριση να συνεισφέρει σε ότι ο Jacques Ranciere περιγράφει σαν ένα κίνημα όχι σκλάβων γεμάτοι *ressentiment* (δυσαρέσκεια), αλλά ανθρώπων που ζουν και ενσωματώνουν μία νέα εποχή κοινωνικότητας και συνεργασίας, δημιουργώντας πόρους και δεξιότητες που μπορούν να διασπαρθούν έξω από αυτό, αντί να είναι αιχμάλωτοι και να περιορίζονται από τις συνθήκες της δικής τους δημιουργίας? Αντλώντας από τις δικές μου εμπειρίες δουλεύοντας στην Ever Reviled Records, μία δισκογραφική μάρκα ιδιοκτησίας εργαζομένων και διαχειριζόμενη από αυτούς, θέλω να αναζητήσω – διεξάγοντας κάτι παρόμοιο με μία οργανωτική αυτοεθνογραφία – συμβουλές κατά το πόσο η αυτοδιαχείριση θα μπορούσε να είναι χρήσιμη για ριζοσπαστικούς αγώνες σήμερα ή όχι.

Εισαγωγή

Ας φανταστούμε, για αλλαγή, ένα συνεταιρισμό ελεύθερων ανθρώπων που δουλεύουν με τα μέσα παραγωγής να κατέχονται από κοινού και να δαπανούν τις πολλές διαφορετικές μορφές της εργατικής τους δύναμης με πλήρη αυτογνωσία σαν μία μοναδική κοινωνική εργατική δύναμη... Το συνολικό προϊόν του φανταστικού συνεταιρισμού μας είναι ένα κοινωνικό προϊόν... Αλλά αυτό απαιτεί ότι η κοινωνία κατέχει μία υλική βάση, ή σειρά υλικών συνθηκών ύπαρξης, οι οποίες με τη σειρά τους είναι το φυσικό και αυθόρμητο προϊόν μίας μακράς και βασανιστικής ιστορικής ανάπτυξης. Karl Marx [2]

Πως μπορεί κανείς να καθιερώσει, στα διαλλείματα της υποτέλειας, τη νεά εποχή της ελευθερίας: όχι την εξέγερση των σκλάβων, αλλά την έλευση μίας νέας κοινωνικότητας μεταξύ ατόμων που ήδη έχουν, ο καθένας από μόνος του, αποτινάξει τα δουλολοπρητή πάθη που αναπαράγονται επ'άοριστα από τον ρυθμό των ωρών εργασίας? Η απουσία του αφεντικού από την ώρα και το χώρο της παραγωγικής εργασίας μετατρέπει αυτή την εκμεταλλευόμενη εργασία σε κάτι περισσότερο: όχι απλώς μια συμφωνία που υπόσχεται στο αφεντικό μία καλύτερη απόδοση σε αντάλλαγμα της ελευθερίας της κίνησης των εργατών αλλά τη διαμόρφωση ενός τύπου κίνησης των εργατών που ανήκει σε διαφορετική

ιστορία από αυτή των αφεντικών. Έτσι δεν υπάρχει παράδοξο στο γεγονός ότι το μονοπάτι της χειραφέτησης είναι πρώτα το μονοπάτι όπου κάποιος απελευθερώνεται από το μίσος του αφεντικού όπως βιώνεται από τον εξεγερμένο σκλάβο. Jacques Ranciere [3]

Ο Σίσυφος είναι μία παράδοση φιγούρα. Λέγεται ότι υπήρξε και ο σοφότερος των θνητών και ότι έπρεπε να ασκήσει το επάγγελμα του ληστή των δρόμων. Ο Σίσυφος έκλεψε τα μυστικά των θεών, εξαπάτησε το θάνατο, και για αυτό καταδικάστηκε σε μία αιώνια ζωή άσκοπης εργασίας: το σπρώξιμο ενός βράχου επάνω σε ένα λόφο μόνο για να μην είναι ποτέ ικανός να φτάσει στην κορυφή με αυτόν. Για κάθε φορά που πλησίαζε την κορυφή ο βράχος γλιστρούσε μακριά και αναγκάζονταν να τον βλέπει να κυλάει κάτω ξανά, και καταραμένος να επιστρέφει κάτω στο λόφο για να αρχίζει ξανά το έργο.

Μπορεί να φαίνεται παράξενο να αρχίζει μία συζήτηση για την αυτοδιαχείριση με το μύθο του Σίσυφου. Ή ίσως όχι. Όπως ο Albert Camus μας ενημερώνει, ο Σίσυφος ήταν πράγματι ο προλετάριος των θεών, και ανίσχυρος και επαναστατημένος. Ο Σίσυφος είναι ο παράλογος ήρωας, αυτός που είναι καταδικασμένος στη θέση του από την περιφρόνησή του προς τους θεούς, το μίσος του θανάτου, και το πάθος για ζωή: καταδικασμένος σε μία αιώνια εργασία χωρίς εκπλήρωση ή τέλος. Και όπως η φοβερή φύση της τιμωρίας του Σίσυφου είναι μία συνθήκη αιώνιας, μάταιης, απέλπιδας εργασίας, έτσι είναι και η θέση της εργατικής τάξης: παγιδευμένη σε δυναμική φαινομενικά αιώνιας επανάληψης των ίδιων εργασιών, μία δυναμική όπου «είναι τραγική μόνο στις σπάνιες στιγμές που γίνεται συνειδητή.» [4]

Και είναι αυτός ο τρόπος που η εικόνα του Σίσυφου ανοίγει έναν ενδιαφέρων δρόμο για τη σκέψη της εργατικής αυτοδιαχείρισης.[5] Η αυτοδιαχείριση, ως αίτημα, πρακτική, και έννοια κυκλοφορεί εδώ και καιρό εντός των διαφόρων περιβαλλόντων της ριζοσπαστικής πολιτικής και των αγώνων οργάνωσης της εργασίας, αρκετά συχνά ανακαλύπτει ότι τα κέρδη από τις διάφορες εκστρατείες και αγώνες διαφεύγουν πέρα από την κατάκτησή τους πριν φτάσουν ποτέ σε αυτό το ένδοξο οροπέδιο του τέλους του καπιταλισμού. Οι μορφές της παρέμβασης (συνδικάτα, το κόμμα, τα δίκτυα) δραπετεύουν των συνειδητών προθέσεων για τις οποίες σφυρηλατήθηκαν, συχνά αμβλύνοντας τις ενέργειες της κοινωνικής εξέγερσης. Έτσι κυλάνε πάλι κάτω στο λόφο, μέσα από στιγμές αντεπανάστασης και ανάκτησης. Παρόλο αυτό, αν εξακολουθεί να είναι ένας επιθυμητός στόχος η κίνηση μέσα και πέρα από τον καπιταλισμό, η δημιουργία ενός νέου κόσμου αυτοκαθοριζόμενων κοινοτήτων και κοινωνιών, τα προβλήματα που θέτονται από το ερώτημα της αυτοδιαχείρισης είναι όλο και περισσότερο πιεστικά: δηλαδή, η δημιουργία νέων εαυτών σε αυτό τον κόσμο που επιτρέπουν παραπέρα την κίνηση μέσα σε αυτόν και τη δημιουργία ενός άλλου κόσμου.

Λοιπόν, γιατί ξαναμπαίνει το ερώτημα της αυτοδιαχείρισης, τώρα? Αυτό θα μπορούσε να είναι παράλογο με πολλούς τρόπους (ίσως σχεδόν όπως είναι παράλογος ο Σίσυφος) – και εξαιτίας αυτού, απαραίτητο. Παρόλα αυτά, αν ζούμε σε μία περίοδο έντονης παγκοσμιοποίησης, δεν υπάρχει νόημα το να σκεφτόμαστε μέσω μίας ηθικής της απελευθέρωσης της εργασίας σε τοπικό επίπεδο ή σε μία μοναδική οργάνωση? Με άλλα λόγια, αν η ένταση του ανταγωνισμού και των πιέσεων δημιουργούμενη από τις παγκόσμιες οικονομικές ροές (μέσω διαδικασιών όπως η υπεργολαβεία, οι μειώσεις, η δημιουργία περιφερειακών εμπορικών συνασπισμών, η δύναμη εταιρικών ομίλων, κλπ.)

σημαίνει ότι είναι σε μεγάλο βαθμό μάταιο για τις κυβερνήσεις να δρουν ως προπύργια ενάντια στις οικονομικές πιέσεις, πως μπορεί κάποιος πραγματικά να σκεφτεί μέσω της προσπάθειας να απομακρύνει τον εαυτό του από αυτές τις συνθήκες σε μία συγκριτικά πολύ μικρότερη κλίμακα? Ακόμα και οι πιο μελετημένες εκστρατείες και μορφές αυτοδιαχείρισης, υποκειμένες σε τέτοιες πιέσεις, δεν θα γίνονταν τροφή για μία ακόμη ανανέωση και αναγέννηση του καπιταλισμού? Κάποιος θα μπορούσε να δει αυτή τη δυναμική στους τρόπους που τα αιτήματα της ευελιξίας στην εργασία πραγματοποιήθηκαν ως επιβολή της επισφαλούς εργασίας. Τα αιτήματα της αυτοδιαχείρισης και του αυτοκαθορισμού στην εργασία που αναδύθηκαν κατά τη διάρκεια των δεκαετιών του 1960 και 1970 ήρθαν να υλοποιηθούν, σε μία διεστραμμένη μορφή, μέσω της αύξησης νέων στρατηγικών διαχείρισης – ποιοτικών ομάδων, «υπεύθυνης αυτονομίας», ολικής διαχείριση ποιότητας, και άλλων εφαρμογών που δύσκολα μπορούν να περιγραφούν ως απελευθέρωση. Στις εργασίες της σε μεγάλο βαθμό συμβολικής μετάφορντικής οικονομίας υπάρχουν πολλές εργασίες που έφτασαν να λαμβάνονται ως αυτοδιαχείριση, αλλά περισσότερο συχνά από το να μην συνιστούν τίποτα άλλο παρά την αυτοργάνωση από το εργατικό δυναμικό των μέσων της δικής του αλλοτρίωσης. Πάλι, δύσκολα απελευθερωτικές (έστω και αν αναμφισβήτητα δυνητικά περιέχουν ορισμένα από τα απαραίτητα εργαλεία της απελευθέρωσης). Αυτές θέτουν σοβαρά ερωτήματα και ανησυχίες για το φαινομενικά Σισύφειο έργο της απελευθέρωσης της εργασίας και της δημιουργικότητας, στη σύνθεση της μη-αλλοτριωμένης ζωής εντός των περιορισμών του παρόντος για να δημιουργηθούν τρόποι που εκτείνονται μέσα και πέρα από αυτό.

Αυτό που θέλω να κάνω σε αυτό το σε αυτό το δοκίμιο είναι να προσπαθήσω να δω αν είναι δυνατό να αποστάξουμε κάτι από ένα ριζοσπαστικό πυρήνα, ή κομμάτι της έννοιας και των πρακτικών της εργατικής αυτοδιαχείρισης, που μπορεί να διασωθεί από τους πολλούς ενδοιασμούς, δυσκολίες, και επιπλοκές που αντιμετωπίζει, ειδικά σε σχέση με τη δυνατότητά της εντός του πεδίου της πολιτισμικής παραγωγής. Δηλαδή, να δούμε πως η αυτοδιαχείριση μπορεί να συνεισφέρει σε αυτό που ο Ranciere περιγράφει ως ένα κίνημα όχι σκλάβων πλημυρισμένων με δυσαρέσκεια, αλλά αυτών που ζούνε και ενσωματώνουνε μία νέα εποχή κοινωνικότητας και συνεργασίας, δημιουργίας πόρων και ικανοτήτων που μπορούν να διαχυθούν έξω από αυτό, παρά το να είναι αιχμάλωτοι και να περιορίζονται στις συνθήκες της δικής τους δημιουργίας. Αντλώντας από τη δική μου εμπειρία δουλεύοντας στην Ever Reviled Records, μία μάρκα δίσκων ιδιοκτησίας και διοίκησης εργαζομένων, θέλω να αναζητήσω, διεξάγωντας κάτι που μοιάζει με μια οργανωτική αυτοεθνογραφία, [6], υποδείξεις ως προς το εάν ή όχι η αυτοδιαχείριση θα μπορούσε να είναι χρήσιμη για ριζοσπαστικούς κοινωνικούς αγώνες σήμερα (και αν ναι, πώς).

Η πιο άμεση ανησυχία που προκύπτει κατά την εξέταση των ανατρεπτικών δυνατοτήτων των μορφών αυτοδιαχείρισης είναι ουσιαστικά ένας ορισμός: Τι ακριβώς σημαίνει η αυτοδιαχείριση? Αν ο εργαζόμενος που μετασχηματίζει προστίθεται, πώς (και γύρω από ποιον) είναι τα όρια που σχεδιάζονται για το τι θεωρείται εργασία? Υπάρχει μια ευρεία ποικιλία φαινομένων που έχουν κατά καιρούς περιγραφεί ως μια μορφή της εργατικής αυτοδιαχείρισης (WSM), που κυμαίνονται από εργάτες που καταλαμβάνουν εργοστάσια – κατάσχουν τα μέσα παραγωγής και τα λειτουργούν οι ίδιοι – έως τα σχήματα συναπόφασης, όπου στους εργαζόμενους δίνεται ελαφρώς μεγαλύτερη φωνή στις λειτουργίες του χώρου εργασίας τους - εντός ορίων και παραμέτρων ακόμη πέρα από τον

έλεγχό τους - για μια ελαφρώς καλύτερη διαπραγμάτευση στο μοίρασμα της πίτας των μισθών. Η WSM έχει επίσης χρησιμοποιηθεί για να περιγράψει ευρύτερες επαναστατικές συνθήκες όπου η οικονομία είναι κολεκτιβοποιημένη ως μέρος μιας γενικής ριζοσπαστικής αναδιοργάνωσης της κοινωνικής ζωής (για παράδειγμα, όπως στην Ισπανία το 1936), ή την ανάληψη της παραγωγής από τους εργαζόμενους κατά τη διάρκεια μιας οικονομικής ύφεσης, όπου οι επιχειρήσεις έχουν εγκαταλειφθεί από τους ιδιοκτήτες τους (όπως το κλασικό παράδειγμα του εργοστασίου [Lip](#) και ορισμένα εργοστάσια στην Αργεντινή πιο πρόσφατα. [7] Η WSM μπορεί να προσανατολίζεται προς ένα ενδεχόμενο στόχο απαλλαγής από την καπιταλιστική αγορά συνολικά, ή μπορεί να είναι μια μερική κοινωνικοποίηση και βελτίωση ορισμένων από των πιο απεχθών πτυχών της, ενισχύοντας, πιθανώς, κατά παράδοξο τρόπο τον κανόνα της αγοράς πάνω στην κοινωνική ζωή.

Θα μπορούσε κανείς να συνεχίσει, πραγματικά για κάποιο χρονικό διάστημα, να δημιουργεί λίστα με τις πολύ διαφορετικές και ασύμφωνες μορφές κοινωνικής οργάνωσης που έχουν περιγραφεί η μία ή η άλλη ως WSM. [8] Οι ποικίλες εκδηλώσεις της WSM μπορεί να διαφοροποιούνται (αν και αυτό δεν θα ήταν ο μόνος τρόπος για να το κάνει) από το πώς οι συγκεκριμένες μορφές κοινωνικής οργάνωσης ρυθμίζουν τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ της κοινωνικοποιημένης εργασίας και της κρατικής εξουσίας. [9] Αυτό το είδος της εννοιολογικής διάκρισης βοηθά να εξηγήσουμε τη διαφορά μεταξύ της WSM ως μια μορφή της αγοράς / σοσιαλδημοκρατίας, [10] με τον σχηματισμό των συνεταιρισμών, ή σε σχέση με την εθνικοποίηση της παραγωγής με μια διαμόρφωση από τα πάνω προς τα κάτω, όπως καθοδηγείται από ένα κόμμα σε ένα κεντρικά σχεδιαζόμενο οικονομικό σύστημα ή ένα στρατιωτικό καθεστώς. Ωστόσο, δεν ενδιαφέρομαι ιδιαίτερα να προσπαθήσω να δημιουργήσω ένα αεροστεγές ορισμό της WSM, αλλά μάλλον για τους τρόπους που αυτά τα ποικίλα φαινόμενα μπορούν να συμβάλουν στην προώθηση ενός συνολικού και πολύ μεγαλύτερου αντικαπιταλιστικού και αντικρατικού έργου που προορίζεται να μειώσει, να αποδομήσει, και να καταργήσει τις πολλές και ποικίλες μορφές κοινωνικής κυριαρχίας που υπάρχουν.

Η Ever Reviled και η οικοδόμηση των εμβρυϊκών μηχανών.

Πάντα διασυρμένος(Ever Reviled) , καταραμένος, ποτέ κατανοητός, εσύ είσαι ο φρικιαστικός τρόμος της εποχής μας

John Henry McKay[11]

Η Ever Reviled Records (ERR) ξεκίνησε το 1998 από τον Darren “Deicide” Kramer, πρώτα ως χώρος για την κυκλοφορία δίσκων 45 στροφών και άλμπουμ από μια μπάντα που ήταν εκείνη την εποχή. Πήρε το όνομά του από ένα στοίχο ενός ποιήματος του αναρχικού του τέλους του 19ου αιώνα John Henry McKay. Λίγο μετά την έναρξη του σχεδίου ο Darren αποφάσισε ότι θα ήταν μια καλύτερη ιδέα (και πιο συνεπή με τα πολιτικά ιδεώδη πίσω από αυτό) να τρέξει το σχέδιο ως κολλεκτίβα εργατών, και ότι ένα τέτοιο σχέδιο θα μπορούσε να αποτελέσει ένα χρήσιμο μοντέλο για την αυτοργάνωση στις διάφορες αλληλοεπακαλυπτόμενες κοινότητες γύρω από το punk και τη ριζοσπαστική πολιτική. Για τα πρώτα χρόνια της ύπαρξής της Ever Reviled Records εγώ δεν ήμουν αμέσως

εμπλεκόμενος στη λειτουργία του σχεδίου, παρόλο που είχα συναντήσει τον Darren και πολλά από τα άτομα που συμμετείχαν στο σχέδιο σε διάφορες παραστάσεις και εκδηλώσεις. Επίσης διανείμαμε ο ένας τις κυκλοφορίες του άλλου και βοηθούσαμε στην προώθηση παραστάσεων και άλλων εκδηλώσεων (εκείνη την εποχή ασχολήθηκα με τη λειτουργία μιας δικής μου απόπειρας δισκογραφικής ετικέτας, της Πατριωτικής Διαφωνίας, της οποίας η κύρια δραστηριότητα ήταν να βάζει μαζί διάφορες συλλογές CD και παραστάσεις που έφεραν μαζί πολλαπλά είδη μουσικής με απροσδόκητους τρόπους και σε συνδυασμό με καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, όπως αναγνώσεις ποίησης και εκθέσεις με μουσικές εκδηλώσεις).

Άρχισα να εμπλέκομαι με την ERR τον Δεκέμβριο του 2002, όπου ήταν η εποχή που η κολλεκτίβα άρχιζε να μετατοπίζεται από το να είναι μία ετικέτα που εξέδιδε μόνο μουσική από punk μπάντες (όπως οι Hopeless Dregs of Humanity, Rational Solution, και Give Us Barabbas) σε κάτι που μελετούσε την κυκλοφορία ενός ευρύτερου φάσματος μουσικής ενοποιημένου από μία εστίαση στην ριζοσπαστική πολιτική περισσότερο παρά σε ένα συγκεκριμένο είδος μουσικής. Ή, όπως εκφραζόνταν συχνά στις συναντήσεις και στις συζητήσεις, να προχωρήσει στη συμμετοχή στην οικοδόμηση ενός ριζοσπαστικού δημοκρατικού αντιπολιτισμού. Καθώς αυτή η ιδέα προχωρούσε παραπέρα η ERR στη συνέχεια θα έφτανε να κυκλοφορήσει πολιτική folk μουσική, hip-hop και blues. Ο συγκεκριμένος δρόμος που πήρα για να μπω στο σχέδιο ήταν ο συντονισμός μίας εκπομπής ραδιοφώνου και μίας συνέντευξη με τον David Rovics (έναν πολύ γνωστό πολιτικό τραγουδιστή της folk με τον οποίο η κολλεκτίβα ενδιαφερόταν να δουλέψει μαζί) και την Graciela Monteagudo από το Argentina Autonomista Project για να συζητήσουμε την επέτειο του ενός χρόνου από την Αργεντινέζικη οικονομική κατάρρευση και τα ποικίλλα κοινωνικά κινήματα στην Αργεντινή που ανθήσανε στο χρόνο. Η ERR σχεδίαζε τον ίδιο χρόνο μία παράσταση να λάβει μέρος στη Νέα Υόρκη όπου ο David Rovics και άλλοι καλλιτέχνες θα παρουσιάζονταν. Έτσι κατέληξα να συμμετέχω στον σχεδιασμό και στη λειτουργία αυτής της παράστασης, και έτσι άρχισα να ενδιαφέρομαι περισσότερο για την κατεύθυνση που έπαιρνε το σχέδιο, και συζητούσα για την ένταξη στο σχέδιο.

Κατά τη διάρκεια των ετών που ασχολήθηκα με την ERR (2002-2006) συμμετείχα σε πολλά καθήκοντα της λειτουργίας της συλλογικότητας. Πράγματι, μία από τις βασικές αρχές που χαρακτηρίζανε την ERR ήταν ότι ο οποιοσδήποτε μπορούσε και θα έπρεπε να συμμετάσχει σε κάθε πτυχή δουλειάς απαραίτητης για τη συνέχιση των δραστηριοτήτων της. Με άλλα λόγια να προσπαθούν και συνειδητά να αποφεύγουν την ανάδυση σταθερού καταμερισμού της εργασίας και μορφών σιωπηρών ιεραρχιών που θα μπορούσαν να συμπεριλαμβάνουν τέτοιους καταμερισμούς. Λεχθέντος αυτού, η πλειοψηφία των δραστηριοτήτων που ενεπλάκη για την ERR συνιστούνταν από σχεδιασμό σχετικών εργασιών (όπως σχεδιασμός ένθετων των CD, φυλλαδίων, ανανέωση της ιστοσελίδας και προωθητικών υλικών, κ.α.) και συγγραφή των ενημερωτικών δελτίων της ERR, όπως επίσης σχεδιασμό προωθήσεων και διανομών, σχεδιασμός ποιοι καλλιτέχνες να υπογράψουν, όπως και πιο πεζά καθήκοντα όπως να κουβαλάω κούτες, να κολλάω αφίσες, και να συμπληρώνω παραγγελίες και να τις παίρνω στο ταχυδρομείο.

Παρόλη την προσπάθεια να αποφευχθεί η εμφάνιση καταμερισμού της εργασίας, που είναι κοινή μεταξύ πολλών τέτοιων σχεδίων (και συνήθως επιχειρείται με μέσα όπως η

κυκλική εναλλαγή εργασιών και άλλα μέτρα), υπήρχε η τάση στην ERR να παγιωθεί σε συγκεκριμένους ρόλους με βάση τις εμπειρίες και τις ικανότητες των διαφορετικών μελών της συλλογικότητας. Για παράδειγμα, η δουλειά της συμπλήρωσης φόρων και άλλων νομικών φορμών πιο συχνά έπεφτε πάνω στον Uehara, όχι γιατί απολάμβανε τέτοιου είδους δουλειές, αλλά επειδή ήταν το μόνο μέλος της συλλογικότητας που καταλάβαινε τη δουλειά αρκετά καλά για να την κάνει. Παρομοίως εγώ κατέληξα να κάνω αρκετή από τη σχεδιαστική δουλειά όχι απαραίτητα επειδή ήθελα να κάνω ο ίδιος την πλειοψηφία αυτής, αλλά επειδή ήμουν το μέλος της συλλογικότητας με τη μεγαλύτερη εμπειρία με αυτού του είδους τις δουλειές. Φαινόταν ότι η μεγαλύτερη ροή των καθηκόντων και αυτοί οι οποίοι παίρνανε μέρος σε αυτά ήταν εκείνα που σχετίζονταν με δουλιές που ήταν σχετικά ανειδίκευτες, ή χαμαλοδουλιές, όπως συχνά αναφέρονταν, όπως η μεταφορά πακέτων και το γέμισμα φακέλων. Αλλά αυτά τα καθήκοντα, επίσης, ήταν υποκείμενα σε έναν καταμερισμό εργασίας βασισμένο σε ποιον είχε πρόσβαση σε φυσικούς πόρους (αρκετά μέλη της συλλογικότητας ζούσανε στο Κολοράντο, και το 2004 μετακόμισα στο Η.Β.).

Πολιτισμική ανατροπή και εργαστήρια της συνεργασίας

Ο στόχος της ERR μπορεί να κατανοηθεί ως μία μορφή απόπειρας πολιτισμικής ανατροπής πολλαπλής σημασίας. Είναι και η δημιουργία ενός οχήματος, μίας πλατφόρμας, για τη διάδοση και κυκλοφορία πολιτικών ιδεών μέσω του πολιτισμικού πεδίου (με την έκδοση μουσικής και το σχεδιασμό εκδηλώσεων που εκφράζουν ριζοσπαστικές πολιτικές ιδέες), αλλά επίσης και μέσω της προπαγάνδισης της ίδιας ως ένα αρχικό μοντέλο της μετα-καπιταλιστικής παραγωγής και σχέσεων. Με άλλα λόγια για να συλλάβουμε την εσωτερική δημοκρατική δομή της ERR και τη προπαγάνδισή της ως ένα μοντέλο πολιτικής προεικόνισης. *Δηλαδή ότι εννοείται με την ιδέα της δημιουργίας ριζοσπαστικού, άμεσα δημοκρατικού αντιπολιτισμού: με το να ενσωματώνει πρακτικές και δυνατότητες συνεργατικών κοινωνικών σχέσεων σε και μέσω των μέσων ανατροπής, να μην διαχωρίζει τους τελικούς στόχους της ριζοσπαστικής πολιτικής από τα μέσα που δημιουργούνται για να δουλέψουν προς αυτούς. Αυτές οι προσπάθειες ταυτόχρονα περιορίζονται από τις συνθήκες κάτω από τις οποίες συμβαίνουν (η ύπαρξη της αγοράς, η ενασχόληση με το κράτος, οι περιορισμοί του χρόνου κτλ.) – αλλά η ιδέα είναι να δημιουργηθούν μέθοδοι κίνησης μέσω και πέρα αυτών των συνθηκών από εντός τους. Για παράδειγμα, να παίρνεις τις πρακτικές του DIY όπως βιώθηκαν σε διαφορετικές punk κοινότητες και να βρίσκεις τρόπους να τις επεκτείνεις σε άλλες περιοχές της ζωής στο σήμερα.[12]*

Στα καλύτερά του ένα τέτοιο σχέδιο γίνεται εργαστήριο για τη δημιουργία μορφών κοινωνικής συνεργασίας και υποκειμένων που αναμφισβήτητα θα διαμορφώνανε τη βάση ενός μετα-καπιταλιστικού κόσμου, και καλλιεργούνται στο εδώ και τώρα. Βρίσκω πως αυτό το επιχείρημα αντιχούσε πολύ καλά τις προσωπικές μου εμπειρίες εργασίας, οι οποίες σε μεγάλο βαθμό δεν σχεδιάστηκαν για να επεκτείνουν και να εμβαθύνουν μορφές αυτόνομης συνεργασίας και αυτενέργειας των εργατών. Πράγματι, μπορώ να θυμηθώ ξεκάθαρα το λόγο γιατί άρχισα να αναρωτιέμαι για τις εναλλακτικές μορφές οργάνωσης της εργασίας, ο οποίος προήλθε από τη δουλειά σε βενζινάδικο και σε μίνι-μάρκετ για αρκετά χρόνια. Μου φαινόταν προφανές ότι η οργάνωση του χώρου εργασίας ήταν εντελώς παράλληλη και πρέπει να υπάρχουν πιο λογικοί τρόποι για να οργανωθούν οι ζωές των ανθρώπων και η εργασία τους – από την αλλοτρίωση που αισθάνθηκα τριγυρίζοντας σε ότι

φαινόταν παρόλογες εργασίες, οργανωμένες και συντονισμένες με παράξενους τρόπους υπαγορευμένους από την πολιτικής της επιχείρησης, ως στην απογοήτευση που μπορούσα ολοφάνερα να αισθανθώ από το κάθε σχεδόν πρόσωπο που περιπλανιόταν στο μαγαζί πηγαίνοντας στη δουλιά του στις 6.00 π.μ.

Όντας συνειδητός για την πολύ αληθινή απογοήτευση που την αισθανόταν σχεδόν κάθε ένας που γνωρίζα για τη δουλιά του – οι εργάτες, για να δανειστώ τα λόγια του Erik Petersen, του οποίου «τα τραγούδια ζυγίζουν ένα τόνο» - υπήρξε επικέντρωση από την ERR στο χτίσιμο συνδέσμων και μορφών αλληλεγγύης μεταξύ διαφορετικών σχεδίων και δικτύων που μοιράζονταν στόχους παρόμοιους με τους δικούς μας. Η ιδέα δεν ήταν μόνο η ανάπτυξη αλληλεγγύης εντός μορφών αυτόνομης αυτοοργάνωσης, αλλά επίσης το χτίσιμο αλληλεγγύης και μεταξύ αυτών. Και η σύνδεση οργάνωσης και αγώνα γύρω από ότι θα μπορούσε πιο ξεκάθαρα να αναγνωριστεί ως οικονομικά θέματα, θέματα χώρου εργασίας, και εργατικά θέματα με ευρύτερες σχέσεις με τη σεξουαλικότητα, τη φυλή, την κρατική καταπίεση, και άλλες υποθέσεις. Και ίσως ακόμα πιο σημαντικό, η δημιουργία συνδέσμων μεταξύ προγραμμάτων που δουλεύουν στη δημιουργία μορφών αυτοοργάνωσης και άμεσα δημοκρατικών σχέσεων συνήθως διαχωρισμένων από περισσότερο άμεσα αμφισβητήσιμες μορφές πολιτικής δράσης.

Έτσι η ERR σε διάφορες στιγμές δούλεψε σε εκδηλώσεις και εκστρατείες με ομάδες όπως το Food Not Bombs, η Αντιρατσιστική Δράση του New Jersey, η Αλληλεγγύη για την Παλαιστίνη, το Indymedia του New Jersey, και με διάφορα σωματεία ανέργων, και ομάδες κοινοτήτων στην Αργεντινή. Ένα σημαντικό μέρος δημιουργίας αυτού του ιστού και των δικτύων αλληλεγγύης και συνεργασίας ήταν η οργάνωση και ο σχεδιασμός εργαστηρίων, εκδηλώσεων, συνεδρίων, και encuentros (μαζώξεων) όπου άνθρωποι μπορούσαν να συναντηθούν, να ανταλλάξουν πληροφορίες και εμπειρίες, και να βρουν κοινό έδαφος από διαφορετικούς αγώνες που θα μπορούσαν να γονιμοποιήσουν ο ένας τον άλλο. Μεταξύ αυτών των εκδηλώσεων ήταν το Festival de Pueblo [Festival del Pueblo](#), για πολλά χρόνια του Εθνικού Συνεδρίου της Οργανωμένης Αντίστασης [National Conference on Organized Resistance](#), η Συγκέντρωση της Ζωής μετά τον Καπιταλισμό, και η Enero Autonomo στην Αργεντινή.

Μορφές αυτόνομης αυτοοργάνωσης και αυτοδιαχείρισης στο χώρο εργασίας λειτουργούν ως ενυπάρχουσες κριτικές των υπάρχουσων μορφών οργάνωσης της εργασίας καθώς αυτές ορίζουν, στην πράξη, ότι υπάρχουν και άλλες δυνατότητες του πως θα μπορούσαν οι χώροι εργασίας να λειτουργούν. Λειτουργούν με τρόπους που θα μπορούσαν να περιγραφούν ως (ακόμα αν και αυτό δεν συνηθίζεται) μορφές «προπαγάνδας της πράξης» και ως άμεση δράση [13]. Αυτό δεν είναι για να πούμε ότι είναι με κάθε τρόπο βίαιο ή σε αντιπαράθεση με όλα, όπως υποτίθεται σε τέτοιου είδους πρακτικές, αλλά μάλλον ότι ενσωματώνουν ένα σχήμα που ακολουθεί αυτό το πνεύμα και την έμπνευση, δηλαδή αυτής της ανάληψης πολιτικής δράσης χωρίς προσφυγή στο κράτος ως τόπου για την κατάθεση αιτημάτων. Για παράδειγμα, η ιδέα πίσω από τις δράσεις «προπαγάνδας στην πράξη» είναι ότι αυτή θα εμπνεύσει άλλους να λάβουν μέρος σε μορφές πολιτικής δράσης και οργάνωσης που δεν θα κάνανε διαφορετικά. Η εργατική αυτοδιαχείριση μπορεί να κατανοηθεί ως ανατροπή της βίας της απαλλοτρίωσης και των εντολών ενσταλαγμένων στη μισθωτή σκλαβιά από τις θεμελιώδεις πράξεις της πρωταρχικής συσσώρευσης στις μυριάδες μεθόδους πειθαρχίας,

ελέγχου και επιτήρησης συχνά ανεπτυγμένων στη δουλιά απευθείας. Παρομοίως η άμεση δράση δεν υποδουκνύει απαραίτητα κάποια μορφή βίας καθόλα, αλλά μάλλον δράση εκτός της μεσολάβησης και σχημάτων σχεδιασμένων από το κράτος ή άλλα σώματα. Έτσι καθώς αυτή παίρνει τη μορφή αποκλεισμού έξω από μία αμφισβητήσιμη οικονομική συνάντηση ή μία στρατιωτική βάση, ή παρέμβασης σε καταστάσεις που βασίζονται σε έννοιες της παράνομης εξουσίας του κράτους, αυτό μπορεί εξίσου να κατανοηθεί ως δημιουργία χώρων και μεθόδων αυτόνομης αυτοοργάνωσης και κοινότητας χωρίς επίκληση στην εξουσία ή στη βοήθεια αυτών που δεν εμπλέκονται άμεσα στη διαδικασία της συνδημιουργίας.

Προβλήματα αυτοεκμετάλλευσης

Στις μέρες του Μαρξ, το κύριο πρόβλημα ήταν η απελευθέρωση του εργάτη από τον καπιταλιστή. Η συνεισφορά της Γιουγκοσλαβίας στο σοσιαλισμό είναι η απελευθέρωση του εργάτη από το κράτος. Αλλά η σοσιαλιστική εργατική διαχείριση δεν μπορεί να αναλάβει την ηγεσία του παγκόσμιου συστήματος, που της ανήκει, μέχρι να απελευθερωθεί ο εργάτης από τον εαυτό του ως συλλογικός καπιταλιστής

Jaroslav Vanek[14]

Η εργατική αυτοδιαχείριση, στα καλύτερά της, λαμβάνει μέρος στη δημιουργία στιγμών και σχέσεων που είναι, τουλάχιστον μερικώς, εκτός της υπάρχουσας πραγματικότητας της καπιταλιστικής εργασίας. Αλλά, ίσως δεν αποτελεί έκπληξη, ότι δεν είναι όλα ηλιόλουστα και γλυκά στη γη της δημιουργίας μορφών αυτοδιαχείρισης. Πράγματι, και αυτό δεν είναι καθόλου έκπληξη, επειδή όσο περισσότερο οι αυτοδιαχειριζόμενοι χώροι στοχεύουν να δημιουργήσουν τις αρχικές μορφές οργάνωσης και κοινωνικότητας που σχηματίζουν τη βάση μίας περισσότερο απελευθερωτικής κοινωνίας, επίσης συνυπάρχουν εντός των ορίων του παρόντος, και έτσι πρέπει να δουλέψουν εναντίον των τρόπων με τους οποίους οι τρέχουσες συνθήκες περιορίζουν αυτές τις δυνατότητες. Αυτή η σύγκρουση οδηγεί σε πολλές εντάσεις, αντιμαχόμενες δυναμικές, και άλλα προβλήματα που δεν μπορούμε απλώς να ευχόμαστε να είχαν απομακρυνθεί. Αυτή η επιθυμία αποφυγής δεν συμβαίνει μέσω προφανή και ορατών μέσων, αλλά μάλλον μέσω της υπόθεσης ότι η αυτοδιευθυνόμενη παραγωγική εργασία είναι εγγενώς άλλη προς την αλλοτριωμένη και εκμεταλλευόμενη εργασία. Σε ένα δοκίμιο στο *Capital and Class* πάνω στην πολιτισμική οικονομία οι Gerard Strange & Jim Shorthouse σχεδιάζουν μία αυστηρή διάκριση μεταξύ της καλλιτεχνικής δουλιάς (την οποία τη βλέπουν ως μία έκφραση της δημιουργικής ικανότητας μέσω της αυτοκαθοριζόμενης εργασίας) και της διαχειριζόμενης δημιουργίας (την οποία βλέπουν ως μειωμένη και αλλοτριωμένη εργασία εντός των ορθόδοξων καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής), από την οποία υποστηρίζουν ότι η «καλλιτεχνική εργασία είναι εγγενώς συνδεδεμένη με την αυτονομία και τον αυτοκαθορισμό, αν αυτή είναι μία πραγματική και γνήσια έκφραση δημιουργικής εργατικής δύναμης». [15]

Το πρόβλημα με ένα τέτοιο επιχείρημα δεν είναι ότι η καλλιτεχνική εργασία και δημιουργία δεν μπορεί να είναι μέρος της δημιουργίας συνθηκών αυτονομίας και αυτοκαθορισμού, αλλά ότι δεν είναι όπως σχεδόν διακριτά και διαχωρισμένα όσο αυτό του είδους της διάκρισης θα έπρεπε. Η υπόθεση ότι η καλλιτεχνική εργασία είναι εγγενώς προσδεμένη στην αυτονομία και τον αυτοκαθορισμό, περιορισμένη στη διαχείριση της

δημιουργικότητας εντός του καπιταλισμού, παρα βλέπει τους τρόπους με τους οποίους οι αυτοδιευθυνόμενες μορφές της καλλιτεχνικής εργασίας είναι πάντα προσδεσμένες εντός των διαφόρων πεδίων της δύναμης που περιπλέκουν τα πράγματα ακόμα και εντός αυτοδιαχειριζόμενων μορφών πολιτισμικής παραγωγής και οικονομικών διευθετήσεων. Αυτό είναι ένα σημείο που διερευνήθηκε από τον Jacques Godbout, ο οποίος σημειώνει την κοινή επιθυμία για τους καλλιτέχνες να θεσμοθετήσουν ορισμένες μορφές της χαμένης κοινότητας συντεθειμένη μόνο από παραγωγούς (για παράδειγμα στο κάλεσμα της *avant-garde* να ενώσουν την τέχνη με την καθημερινή ζωή, να δημιουργήσουν καταστάσεις με μη θεατές, δηλαδή όλοι παραγωγοί). Ο στόχος αυτής της διαδικασίας είναι να διεκδικήσουν αυτή την αυτονομία βασισμένη πάνω στην αντίληψή της για τη σύνδεση με την καλλιτεχνική δημιουργία. Η ειρωνία είναι εντός της πραγματικά υπάρχουσας καπιταλιστικής παραγωγής η καλλιτεχνική εργασία αποκτά ένα καταξιωμένο αλλά υποτιμημένο καθεστώς, ένα «είδος μυθικής άρνησης του γεγονότος ότι το αληθινό παραγωγικό σύστημα καταστρέφει τον παραγωγό.»[16] Αυτό βρίσκει την έκφρασή του στη μορφή του αγωνιζόμενου καλλιτέχνη. Μέσω του συνδυασμού της δημιουργικότητας και της αυθεντικότητας, ο αγωνιζόμενος καλλιτέχνης εκπληρώνει ένα χρήσιμο ρόλο για το κεφάλαιο στο πως αυτή η ανανέωση της «αυθεντικότητας» υποστηρίζει πρόθυμα την αυτοεκμεταλλεύμενη εργασία. Ο Andrew Ross, στην άριστη μελέτη του για τους εργάτες των νέων τεχνολογιών, αναφέρεται σε αυτή τη δυναμική εντός των κυκλωμάτων της καλλιτεχνικής εργασίας ως «εργασία θυσίας», κάτι που είναι απαραίτητο για τη συνεχιζόμενη δουλιά στην πολιτιστική οικονομία. Οι καλλιτέχνες (και επίσης και αυτοί που εμπλέκονται σε μορφές εργασίας που φτάνουν να προσλάβουν αισθητικές ποιότητες στην εργασιακή διαδικασία)

Έχουν προδιάθεση να αποδέχονται μη χρηματικές ανταμοιβές – την ικανοποίηση της παραγωγής τέχνης – ως μερική αποζημίωση για τη δουλιά τους, και με αυτό τον τρόπο να κάνουν έκπτωση στην χρηματική τιμή της εργασίας τους. Πράγματι, είναι σωστό να πούμε ότι η μεγαλύτερη επιδότηση στις τέχνες έρχεται πάντα από τους ίδιους τους καλλιτέχνες, ξεπουλώντας μισοτιμής τους εαυτούς τους εν αναμονή μελλοντικών επιβραβεύσεων στη σταδιοδρομία τους.[17]

Όταν άκουσα πρώτη φορά την ιδέα της αυτοεκμετάλευσης να συζητιέται σε εργαστήριο αυτοδιαχείρισης στο Festival de Pueblo στη Βοστώνη το 2002 μου φάνηκε παράλογη. Παρόλα αυτά, αν η εργασία κάποιου δεν είναι αλλοτριωμένη από τις εντολές ενός αφεντικού, αν είναι αυτοδιευθυνόμενη και αυτοοργανωμένη, τότε σίγουρα δεν θα μπορούσε να είναι αλλοτριωμένη εργασία, τουλάχιστον όχι με τη συνηθισμένη έννοια. Και αν, κάποιος διευθύνει και οργανώνει τα δικά του καθήκοντά του στη διάρκεια της δουλειάς, τότε η απάντηση στην αυτοεκμετάλευση θα φαινόταν αρκετά εύκολη καθώς θα μπορούσε απλώς να μειώσει, τροποποιήσει, ή να μετατρέψει τον τρόπο με τον οποίο δούλευε. Ίσως απλώς λιγότερη δουλειά. Αλλά ηλίθιο ή όχι, η αυτοεκμετάλευση είναι πράγματι ένα αληθινό πρόβλημα και ανησυχία ακριβώς εξαιτίας του πόσο εύκολα οι ευχαριστήσεις της αυτοδιευθυνόμενης εργασίας (ειδικά της δημιουργικής εργασίας) και οι μορφές της αυτοεκμετάλευσης μπορούν να αναμιχθούν και να αλληλεπικαλύπτουν. Η αυτοεκμετάλευση είναι επίσης - με αυστηρά μαρξιστική σημασία - συνδεδεμένη άμεσα στην πώληση της εργατικής δύναμης κάποιου στην αγορά και στην παραγωγή ενός εμπορεύματος για την αγορά, δύο πραγματικότητες που ακόμα μαστίζουν τις

αυτοδιαχειριζόμενες επιχειρήσεις ή τα σχέδια που ανταγωνίζονται οποιοδήποτε μορφή της αγοράς. Δηλαδή, και η αγορά εργασίας και η αγορά εμπορευμάτων σημαίνουν ότι η εργασία κάποιου εμπορευματοποιείται, ότι η εργατική υπεραξία είναι παρούσα ως (αυτο)εκκμεταλευόμενη επειδή και οι δύο εξαρτώνται από τον κοινωνικά αναγκαίο χρόνο εργασίας.[18]

Το δίλλημα της εργατικής αυτοδιαχείρισης είναι ότι σε αυτοδιευθυνόμενα σχέδια είναι αρκετά εύκολο να βάλεις μεγάλες ποσότητες ενέργειας, προσπάθειας, πάθους, δέσμευσης, χρόνου και δουλειάς, ενώ όλο αυτό το διάστημα συχνά περιμένουμε πολύ λιγότερα από αυτό, ή δικαιολογώντας το αν δεν γίνεται διαφορετικά. Δηλαδή να ενσωματώνει πολύ περισσότερο από τις δημιουργικές ικανότητες και δυνατότητες κάποιου που συνήθως θα έκανε αν ήταν διευθυνόμενο από κάποιον άλλο (και αυτό είναι παρόμοιο με τον τρόπο που πολλές μικρές επιχειρήσεις καταφέρνουν να επιτύχουν, επειδή αυτοί που τις ξεκινάνε είναι πρόθυμοι να βάλουν τεράστιο ποσό εργασίας πέρα από το συνηθισμένο στην αρχή ακριβώς επειδή η προσπάθεια είναι αυτοδιευθυνόμενη). Για να το βάλουμε με αυτόνομους όρους, ο σχηματισμός του κοινωνικού εργοστασίου περιλαμβάνει τη διπλή κίνηση των καπιταλιστικών σχέσεων εργασίας έξω από το χώρο εργασίας και μεγαλύτερες ενέργειες κοινωνικής δημιουργίας στο χώρο εργασίας. Για παράδειγμα, καθώς δούλευα για την ERR συχνά θα δούλευα πολύ περισσότερες ώρες, σε όχι φοβερά βολικές ώρες, και για ποσά χρημάτων τόσο μικρά που αν ήταν οποιαδήποτε άλλη δουλειά το πιο πιθανό θα ήταν να είχα εξοργιστεί. Γιατί το έκανα αυτό? Γιατί το κάνει ο καθένας? Υπάρχουν πολλοί λόγοι, οι περισσότεροι από αυτούς περιλαμβάνουν την επιθυμία να δεις το σχέδιο να πετυχαίνει, μία συμφωνία με τους πολιτικούς στόχους και τους σκοπούς του σχεδίου, και η πολύ αληθινή μορφή της ευχαρίστησης και της διασκέδασης που συχνά χαρακτηρίζουν τα αυτοδιευθυνόμενα σχέδια. Ένας άλλος ήταν η ιδέα, την οποία συχνά υπενθυμίζαμε στους εαυτούς μας, ότι καθώς οι συνθήκες του σχεδίου βελτιώνονταν (με όρους δημιουργίας εδόδων) θα είχαμε χτίσει τις συνθήκες για τους εαυτούς μας να συμμετέχουμε σε ένα σχήμα δουλειάς η οποία ήταν διασκεδαστική, πολιτικά ικανοποιητική, και ούτω καθεξής. Με άλλα λόγια, ότι θα οικοδομούμουνταν κάτι που θα άξιζε. Θα έπρεπε να είναι εύκολα προφανές ότι αυτό είναι εξαιρετικά απίθανο πως κάποιος από εμάς που συμμετείχε στο σχέδιο της ERR θα δεχόταν τις λιγότερο ικανοποιητικές πτυχές (χαμήλη πληρωμή για τις ώρες κλπ) αν δεν ήταν για αυτές τις άλλες πτυχές.

Στα χειρότερά της η WSM η εργατική αυτοδιαχείριση, μπορεί να γίνει λίγο περισσότερη από την αυτοοργάνωση και διαχείριση της δικής της δυστυχίας και εκκμετάλευσης, ευχαρίστως προσλαμβανόμενη και εξυψωμένη ως κάτι θετικό. Με αυτό δεν λέμε ότι όλα τα σχέδια της αυτοδιαχείρισης πηγαίνουν προς αυτή την κατεύθυνση – όπως πράγματι πολλά από αυτά δεν το κάνουν – αλλά αυτό σημαίνει ότι η δυναμική (και συνήθως η τάση) προς μία τέτοια κατεύθυνση είναι παρούσα. Μετά από όλα αυτά, είναι απολύτως απίθανο να δημιουργήσεις συνθήκες αυτοδιαχείρισης με μία απεριόριστη αίσθηση στον καπιταλισμό επειδή ο καθένας είναι ακόμα εξαρτώμενος από τις απαιτήσεις των δυνάμεων της αγοράς, της ανάγκης της παραγωγής κερδών, κλπ. Όπως ο pm υποστηρίζει στο κλασικό κείμενο *bolo'bolo*, όσο ακόμα η πλανητική μηχανή εργασίας συνεχίζει να υπάρχει, η αυτοδιαχείριση και η αυτονομία «μπορούν μόνο να χρησιμεύσει ως ένα είδος περιοχής αναψυχής για την επισκευή των εξαντλημένων εργατών.»[19] Η δημιουργία ενός λιμανιού εσωτερικής οικονομικής δημοκρατίας δεν κάνει απαραίτητα από μόνη της οτιδήποτε για να αλλάξει τις

μεγάλες μακροοικονομικές συνθήκες, να συνεισφέρει στην οικολογική βιωσιμότητα, ή ακόμα να εγγυηθεί πως ότι παράγεται από το συγκεκριμένο σχέδιο είναι επιθυμητό.

Μορφές αυτοδιαχείρισης τείνουν καθώς αυτές παραμένουν υπό καθεστώς καπιταλισμού να λαμβάνουν αυξανόμενα χαρακτηριστικά περισσότερο τυπικών καπιταλιστικών μορφών. Αυτό ίσως δεν αποτελεί και τόσο έκπληξη, για την αντιμετώπιση συγκεκριμένων μορφών πιέσεων της αγοράς με την πάροδο του χρόνου (για παράδειγμα η βασική επιταγή της συγκράτησης αρκετά χαμηλού κόστους έτσι ώστε το σχέδιο να παραμείνει βιώσιμο, κλπ.) μπορεί εύκολα να διαβρώσει την επιθυμία για αυτοδιαχείριση, ειδικά καθώς το αρχικό κίνητρο και οι πολιτικές κινήσεις οι οποίες συχνά οδήγησαν στην ίδρυση του αυτοδιαχειριζόμενου σχεδίου ξεχνιούνται ή παραμερίζονται στην άκρη (ή ίσως υπάρχουν νέα άτομα τα οποία συμμετέχουν στο σχέδιο και δεν υπογράφουν απαραίτητα τις βασικές ιδέες τις οποίες έφερε αυτό το σχέδιο μαζί του). Αυτό μπορεί να ειπωθεί στον τρόπο με τον οποίο αρκετές συνεργατικές επιχειρήσεις αφού απολάυσαν μία περίοδο επιτυχίας πουλιούνται από τα αρχικά τους μέλη και έρχονται να αναλάβουν τη δομή μίας περισσότερο παραδοσιακής καπιταλιστικής εταιρείας.

Έχει σημειωθεί, για παράδειγμα από τον Harold Barclay, [21] ότι μορφές εργατικής αυτοδιαχείρισης και κοπερατίβων είναι αρκετά περισσότερο πιθανών να εμφανιστούν ιστορικά σε περιόδους οικονομικής κρίσης και γενικώς αστάθειας και ότι αυτά τα ίδια σχέδια τείνουν προς πιο τυπικές μορφές καπιταλιστικής οργάνωσης όταν η περίοδος της κρίσης συμπληρώνεται. Όπως ο Hajime Miyazaki έχει επιχειρηματολογήσει, το πως αυτή η διαδικασία συμβαίνει εξαρτάται κατά μεγάλο βαθμό από τις λεπτομέρειες των αλληλεπιδράσεων μεταξύ διαφορετικών σχεδίων και των πολιτικών, οικονομικών, και κοινωνικών περιβαλλόντων που υπάρχουν αυτά.[22] Με αυτό τον τρόπο μπορεί να διακρίνει κάποιος μεταξύ των μορφών αυτοδιαχείρισης που αναδύονται σε στιγμές κρίσης ή ρήξης – για παράδειγμα καταλήψεις εργοστασίων ή αφού οι επιχειρήσεις έχουν εγκαταληφθεί από τους ιδιοκτήτες όπως στην Αργεντική τα πρόσφατα χρόνια – και αυτών που δημιουργούνται και εγκαινιάζονται ως συνεργατικές επιχειρήσεις από την έναρξή τους. Αυτό υποστηρίζεται στο έργο της Ann Arnett Ferguson, η οποία διατυπώνει το επιχείρημα, αντλώντας από μία εθνογραφία σε ένα συνεργατικό φούρνο στην Bay Area της Καλιφόρνιας, ότι όταν εξετάζεται η διάρκεια των συλλογικών σχεδίων μπορεί κάποιος να διαχωρίσει το συγκεκριμένο σχέδιο από το κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο υπάρχει.[23] Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό για την κατανόηση των όρων μακρόχρονης επιτυχίας σε μέρη όπως η Bay Area, στην οποία εύκολα μπορεί να διαμορφώθούν ζωντανά δίκτυα που υποστηρίζουν το ένα το άλλο, να υπάρχουν σε μία κοινότητα όπου υπάρχει μεγάλη υποστήριξη για αυτό το είδος εργασίας, και έχει σταθερή προμήθεια υψηλά κινητοποιημένων ή πολιτικά συμπαθώντων εργατών.[24]

Ίσως μία από τις πιο οξείες κριτικές της αυτοδιαχείρισης, έστω και υπερεκτιμημένη, έχει παραχθεί από την Κολεκτίβα Negation σε απάντηση στην εργατική ανάληψη της ωρολογοβιομηχανίας Lip στη Γαλλία στις αρχές του 1970 [25]. Η ανάληψη της βιομηχανίας, που έγινε αφού εγκαταλείφθηκε από τους πρώην ιδιοκτήτες της, υποστηρίχθηκε ότι δεν αντιπροσωπεύει ένα θετικό στάδιο στην κοινωνικοποίηση του παραγωγικού μηχανισμού, αλλά μάλλον μία κοινωνικοποίηση των ίδιων των εργατών της Lip σε ρόλο συλλογικού καπιταλιστή.[26] Βασισμένο σε αυτό, προβλήθηκε ο ισχυρισμός ότι η Lip (και παρόμοιες

μορφές αυτοδιαχείρισης) ήταν δυνητικά αντεπαναστατικές στο ότι η κρίση περιορίζονταν σε μία βιομηχανία (ή σε μία επιχείρηση εν προκειμένω), και έτσι δεν αντιπροσώπευε καμία αληθινή ρήξη με τη λογική της καπιταλιστικής εντολής. Έτσι οι δράσεις των εργατών της Lir μπορούσαν ακούσια να καταλήξουν στη λειτουργία ως μέσων αντιστήριξης σε ένα προσωρινά εξασθενημένο τομέα της οικονομίας, εξασφαλίζοντάς τον μάλλον παρά δημιουργώντας ρήξη στην αξιοποίηση του κεφαλαίου ως συνολική διαδικασία. Υπάρχει κάποια αλήθεια σε αυτό, ενσωματωμένο στον αμφίσημο χαρακτήρα της αυτοδιαχείρισης, αν και ίσως η καλύτερη ερώτηση οικοδομείται πάνω στις κοινωνικές ενέργειες που εξαπολύονται μέσω τέτοιων στιγμών και αγώνων έτσι ώστε να μην παγιδούνται και περιορίζονται σε μία αυτοπεριοριζόμενη θέση και σε ρόλους συλλογικών καπιταλιστών.

Άλλη μία δυνητικά ανησυχητική δυναμική που μπορεί να αναδυθεί με την αυτοδιαχείριση βρίσκεται στα πρότυπα της αυτοεπιτήρησης. Για να πάρουμε ένα παράδειγμα που είναι ίσως δικαίως αρκετά γνωστό, υπάρχει μία σκηνή στο ντοκυμαντέρ των αυτοδιαχειριζόμενων εργοστασίων στην Αργεντινή The Take, όπου κατά τη διάρκεια μίας συζήτησης με ορισμένους εργάτες από ένα εργοστάσιο, αναφέρεται ότι όταν το εργοστάσιο ήταν υπό τον έλεγχο του προηγούμενου ιδιοκτήτη ήταν αποδεκτό για τους εργάτες να ψάχνουν τρόπους για να πάρουν παραπάνω διαλείματα, να χαλαρώνουν εδώ και εκεί, και να βρίσκουν τρόπους να κάνουν λίγο χώρο για τους ευατούς τους στην εργάσιμη ημέρα. Αλλά τώρα που το εργοστάσιο ανήκει και λειτουργεί από τους εργάτες και το ότι είναι όλοι υπεύθυνοι για το σχέδιο, θα ήταν αρκετά αστικό να κάνουν όπως πριν, τώρα ο καθένας παρακολουθούσε τον άλλο για να είναι σίγουρος ότι κανένας δεν χαλαρώνει ή παραμελεί τη δουλειά του. Βίωσα μία παρόμοια δυναμική στην Ever Reviled καθώς καταλήξαμε με καλύτερα ανεπτυγμένους λογιστικούς και μεθόδους παρακολούθησης εργασίας. Αν και η κατάσταση ήταν πολύ διαφορετική αυτή απέδιδε μία παρόμοια δυναμική: μία πρόθυμη εναγκαλισμένη μορφή αυτοεπιτήρησης και πειθαρχίας. Αυτό, φυσικά, δεν συζητιέται ότι δεν υπήρχαν έγκυροι και χρήσιμοι λόγοι γιατί αυτού του είδους οι δυναμικές συνέβησαν (για παράδειγμα με σκοπό να γνωρίζει πως αποτελεσματικά να προγραμματίζεις και για τον καθένα να μοιράζεται ένα δίκαιο μερίδιο δουλειάς). Ωστόσο, αυτό δεν αλλάζει το γεγονός ότι ακόμα και με τις καλύτερες προθέσεις και μελετημένα σχέδια και προγράμματα αυτοδιαχείρισης μπορούν να αναπτύχθούν δυναμικές και πρακτικές που μπορούν πράγματι να λειτουργήσουν ενάντια στους σκοπούς του σχεδίου.[27] Τα υψηλότερα επίπεδα χρόνου και ενδιαφέροντος που πηγαινούν συχνά σε ένα αυτοδιευθυνόμενο σχέδιο – μέρος του άμορφου ιστού του ότι η Tiziana Terranova περιγράφει ως «ελεύθερη εργασία» - τελικά εξαντλούν τον εαυτό τους.[28] Ίσως η διαδικασία δημιούργησε μεγαλύτερες δυνατότητες για τη δημιουργία νέων μορφών κοινωνικότητας και πολιτικών βασισμένες στον πλούτο αυτής της ελεύθερης εργασίας, αλλά συχνά αυτό απλά δεν συμβαίνει με έναν σημαντικό τρόπο όταν ο απέραντος κοινωνικός πλούτος του κοινού συγκρατείται μέσω ιδιωτικοποίησης του κεφαλαίου και των μηχανισμών περίφραξης αυτού του πλούτου.

Το πιο σημαντικό ερώτημα που πρέπει να τεθεί για την αυτοδιαχείριση για την εξέταση της σχέσης της και της χρησιμότητά της για ριζοσπαστικά πολιτικά σχέδια, είναι πραγματικά πολύ απλό: Τι είδους ατόμων η συγκεκριμένη ρύθμιση της αυτοδιαχείρισης τείνει να παράγει? Με άλλο λόγια, μία διαδικασία κοινωνικοποίησης τείνει να παράγει μορφές υποκειμενικότητας και αλληλεπιδράσεων που παρέχουν τα οικοδομήσιμα υλικά για μία

μεγαλύτερη επαναστατική διαδικασία? Αυτό είναι ένα σημαντικό και συχνά δύσκολο ερώτημα για να ρωτήσεις για τα αυτοδιαχειριζόμενα σχέδια ακριβώς εξαιτίας των ιστορικών τάσεων της αυτοδιαχείρισης να ελκύει περισσότερο συγκεκριμένες συνθέσεις και στρώματα εργατών για να ξεκινήσουν : δηλαδή αυτούς με τα υψηλότερα επίπεδα δεξιοτήτων και τεχνοκρατικής γνώσης οι οποίοι συχνά κατέχουν ήδη μεγαλύτερους βαθμούς αυτονομίας στη δουλειά. Ή όπως οι Sidney Verba & Goldie Shabad το έθεσαν, τα αυτοδιαχειριζόμενα σχέδια μπορεί να φέρουν συγκρούσεις μεταξύ «εξισωτικών και τεχνοκρατικών αξιών, μεταξύ δημοκρατικών και αξιοκρατικών κριτηρίων συμμετοχής, και μεταξύ τάσεων προς «την αλληλεγγύη των εργατών και τάσεων προς τη λειτουργική και λόγω θέσης διαφοροποίησης βασισμένη στην εμπειρία.»[29] Ο Vladmimir Arzensek υποστηρίζει ότι σε καταστάσεις όπου τα συνδικάτα δεν είναι αυτόνομα από τις δομές της αυτοδιαχείρισης αυτό τείνει να ενδυναμώνει την προτίμηση των εργατικών συμβουλίων προς τους υψηλά ειδικευόμενους και επαγγελματίες εργάτες.[30] Παρομοίως οι Rudy Fenwick & Jon Olson ισχυρίζονται ότι αυτοί με αντιλαμβανόμενα υψηλότερα επίπεδα αυτονομίας στη δουλειά τους τείνουν να είναι πιο υποστηρικτικοί της εργατικής συμμετοχής και μορφών αυτοδιαχείρισης. [31] Ενώ ο Robert Grady επισημαίνει ότι οι μορφές του κτητικού ατομικισμού μπορεί να χρησιμοποιηθούν για παραπέρα αυτοδιαχείριση και βιομηχανική δημοκρατία.[32] Το ερώτημα για τον Grady, λοιπόν, είναι πως η αυτοδιαχείριση θα μπορούσε να ξεδιπλωθεί με έναν τρόπο που δεν ξαναδημιουργεί τα ίδια πρότυπα εξουσίας που προσπαθεί να ξεπεράσει. Δηλαδή, πως μπορεί να μην οδηγήσει σε παραπέρα ενδυνάμωση των δυναμικών όπου αυτοί που κατέχουν ήδη ενδυναμωμένες και επιβραβευμένες μορφές δουλειάς τείνουν να υποστηρίζουν μεγαλύτερες μορφές συμμετοχής και αυτοί που δεν κατέχουν, όχι. Αυτές οι οξυδερκείς παρατηρήσεις προφανώς θέτουν προβλήματα για περισσότερο επαναστατικά σχέδια αυτοδιαχείρισης. Αν, ακολουθώντας τους συντρόφους της Κροστάνδης, αυτό που κρατείται είναι ότι « η έννοια της αυτονομίας των εργατών βασίζεται η ίδια σε μια ποιοτική αλλαγή στις ανθρώπινες σχέσεις , όχι απλά αλλαγές στην ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής,» τότε η ύπαρξη τάσεων των αυτοδιαχειριζόμενων σχεδίων προς την εύνοια της συμμετοχής συγκεκριμένων στρωμάτων εργατών έναντι άλλων δημιουργεί την έμεση ενδυνάμωση ορισμένων αμφισβητούμενων μορφών δυναμικών εξουσίας και ιεραρχιών εντός του χώρου εργασίας παρόλο τους αυξανόμενους βαθμούς εκδημοκρατισμού.[33]

Κίνηση του φανταστικού μακριά από την αυτοδιαχείριση?

Το κεφάλαιο μας δίνει τα μέσα να σχεδιάσουμε προς τα εμπρός, να δουλέψουμε από μέσα, γνωρίζοντας πολύ καλά ότι θα είναι γρήγορο στο να κάνει οργανική οποιαδήποτε δημιουργική κίνηση, μεταστρέφοντάς την σε διττή αντίθεση, όσο και ριζική να ισχυρίζονται πως είναι, αποδείξεις ότι αποτύχανε επανηλλειμένως επειδή έχουν γίνει ανεπαρκείς να σκεφτούν την πολυπλοκότητα της σύγχρονης πραγματικότητας.

~ Sylvere Lotringer[34]

Ενώ η εργατική αυτοδιαχείριση έπαιξε ένα σημαντικό ρόλο στο φανταστικό και στη διατύπωση αιτημάτων στη διάρκεια των τελών της δεκαετίας του 1960 στη Νέα Αριστερά,[35] από τότε υπήρξε μια στροφή μακριά από την εστίαση στην αυτοδιαχείριση ως τόπου επαναστατικών ενεργειών. Ενώ έχει υποστηριχθεί ότι ένας λόγος για αυτή την

αλλαγή μετά το 1968 ήταν λόγω του καταμερισμού μεταξύ καλλιτεχνικής και κοινωνικής κριτικής και των διαφορικών τροχιών τους – ύποπτη διάκριση των Boltanski & Chiapello's – είναι εξαιρετικά αμφίβολο εξαιτίας του πόσο συγχωνεύθηκαν μαζί αυτά τα στοιχεία της ριζοσπαστικής σκέψης στη ριζοσπαστική φαντασία εκείνης της εποχής.[36] Για παράδειγμα, οι Καταστασιακοί τονίσανε την εργατική αυτοδιαχείριση και τις συμβουλευτικές κομμουνιστικές ιδέες, και λίγο πολύ δανειστήκανε ένα μεγάλο κομμάτι αυτών των ιδεών από τον Σοσιαλισμό ή Βαρβαρότητα όταν ο Guy Debord ήταν μέλος. Παρόλο αυτό, οι Καταστασιακοί χρησιμοποιούνται ως το κατεξοχήν έμβλημα μίας καλλιτεχνικής κριτικής το οποίο είχε ήδη εγκαταλείψει την ταξική δυναμική! Στην πραγματικότητα, οι πραγματικοί λόγοι για μια τέτοια αλλαγή στη σύνθεση της ριζοσπαστικής φαντασίας από μία εστίαση στην αυτοδιαχείριση είναι πολλαπλοί και πολύπλοκοι. Μία εξήγηση για αυτή την αλλαγή περιλαμβάνει την αυξανόμενη σημασία σε όλη τη δεκαετία του 1970 ποικίλων άλλων αγώνων όχι αυστηρά βασισμένων στις ταξικές διακρίσεις, όπως ο φεμινισμός, τα φοιτητικά κινήματα, οι αγώνες ενάντια στο ρατσισμό και την ομοφοβία, και ούτω καθεξής, οι οποίοι καταρεύσανε το ηγεμονικό φαντασιακό του βιομηχανικού εργάτη ως τη κεντρική και την πιο σημαντική θέση των αγώνων. Άλλη μία εξήγηση για αυτή την αλλαγή μακριά από την αυτοδιαχείριση για την ριζοσπαστική αριστερά είναι το γεγονός ότι αρκετές προσδοκίες για αυτοδιαχείριση που πραγματικά υλοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970 – σε μία μορφή, όμως, σχεδόν αντίστροφα από τις επιθυμίες αυτών που αγωνίστηκαν για αυτές από κάτω, και σε κατευθύνσεις που δεν μπορούν να χαρακτηρισθούν ως ιδιαίτερα απελευθερωτικές.[37] Ως παράδειγμα, προτάσεις να χρησιμοποιηθούν κρατικές επιδοτήσεις για να χρηματοδοτήσουν εργάτες να αναλάβουν τους χώρους εργασίας τους – ως πρόταση η οποία ακόμα πουλιέται ως ριζοσπαστικό σχέδιο (για παράδειγμα πρόσφατα από μερικά κινήματα στην Αργεντινή) – ήταν στην πραγματικότητα συνηγορούμενα από μέρη της Παγκόσμιας Τράπεζας και την Wharton Business School κατά τη διάρκεια των τελών της δεκαετίας του 1970 και αρχών της δεκαετίας του 1980 ως ένας τρόπος αναγέννησης της οικονομίας. Υποστηρίχθηκε ακόμα ότι αντιπροσώπευε μία νέα μορφή βιομηχανικής πολιτικής ακόμα και αν θα μπορούσε να χαρακτηριστεί από ορισμένες αποχρώσεις ταξικής πάλης η οποία, σε κάθε περίπτωση, θεωρούνταν από αυτές τις ελίτ ότι δεν έθετε πια κανένα κίνδυνο.

Παρομοίως με τον τρόπο που τα αιτήματα για ευελιξία στην εργασία και η ευρέως διαδεδομένη άρνηση της δουλειάς κατέληξε να υλοποιηθεί ως επιβεβλημένες μορφές επισφάλειας, ενέργειες κοινωνικής εξέγερσης καναλιζαρίστηκανε μέσω αιτημάτων για αυτοδιαχείριση κατέληξαν να υλοποιηθούν σε αντίστροφη μορφή μέσω διαχειριστικών σχημάτων και μεθόδων που είχαν να κάνουν με συν-διαλλαγή ακόμα και κινητοποίηση αυτών των δυσαρρεσκειών. «Υπεύθυνη αυτονομία,» σχήματα «συν-καθορισμού», «σπουδές εργατικής ποιότητας», «διαχείριση ολικής ποιότητας,» «συμμετοχή εργαζομένων», και μία ολόκληρη σειρά από άλλους όρους και πρακτικές που ανεπτύχθησαν κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970 για να αντιμετωπίσουν τις πολύ πραγματικές δυσαρρέσκες και παράπονα που δημιουργούσαν μαζική βιομηχανική ταραχή. Αυτό δεν σημαίνει ότι αυτές οι απαντήσεις στη «δυσθυμία των μπλε κολλάρων» και στην δυσαρρέσκεια με τις εργασιακές ζωές των ανθρώπων δεν αντιμετωπίσανε ορισμένες πραγματικές ανησυχίες με περιστασιακά θετικούς τρόπους (επειδή, σχεδόν παρόλο αυτά τα ίδια, τέτοια μέτρα μερικές φορές το κάνανε). Το σχετικό σημείο που κάνουμε εδώ, μάλλον, είναι ότι αυτές οι

προσπάθειες αντιμετώπισαν πραγματικές εργατικές ανησυχίες με τρόπους που, μερικώς αλλά όχι ολικώς αντιμετώπισαν αυτές τις πηγές της δυσaréσκειας, παρείχαν τις απαραίτητες μορφές κοινωνικής σταθερότητας στο μετάΦορντιστικό πλάνο ενώ την ίδια στιγμή προσδέσανε αυξανόμενες μορφές κοινωνικού πλούτου και δημιουργικότητας φερόμενες στο χώρο εργασίας από αυτά τα συμμετοχικά σχήματα.

Έχει επίσης υποστηριχθεί ότι αυτή η περίοδος και οι μεταμορφώσεις της εισήγανε μία εποχή όπου οι κοινωνικές δυνάμεις παγώσανε γύρω από την δυνατότητα της ζωντανής εργασίας που δεν ήταν πια επαρκής να παρέχει κοινωνικές εξεγέρσεις και τη ριζοσπαστική φαντασία με το καύσιμο για έμπνευση συνεχόμενης αντίστασης και εξέγερσης. Ο Jürgen Habermas, για παράδειγμα περιγράφει την κατάσταση όπου βρίσκουμε τους ευατούς μας στο «Νέο Σκοτάδι», μία συνθήκη, ενώ φαινομενικά χαρακτηρίζεται από την υποχώρηση των ουτοπικών ενεργειών από την ιστορική σκέψη, αποκαλύπτει μάλλον το τέλος μίας ιδιαίτερης διαμόρφωσης της ουτοπίας βασισμένη στις δυνατότητες μίας κοινωνίας ριζωμένη στην εργασία. Για τον Habermas, αυτές οι κοινωνικές ενέργειες δεν έχουν πλέον την ίδια κοινωνική απήχηση.

Όχι μόνο απλώς επειδή οι δυνάμεις της παραγωγής έχουν χάσει την αθωότητά τους ή επειδή η κατάργηση της ιδιωτικής ιδιοκτησίας των μέσων παραγωγής δεν έχει σαφώς οδηγήσει σε αυτή την ίδια την εργατική αυτοδιαχείριση. Μάλλον πάνω από όλα είναι επειδή η ουτοπία έχει χάσει το σημείο αναφοράς της στην πραγματικότητα: η δύναμη της αφηρημένης εργασίας να δημιουργεί και να δίνει μορφή στην κοινωνία.[39]

Ενώ είναι αλήθεια ότι ο εικοστός αιώνας είναι σκουπιδότοπος με απομεινάρια επαναστάσεων δείχνοντας ότι απλά η εξάλειψη της ιδιωτικής ιδιοκτησίας των μέσων παραγωγής δεν εγγυάται απαραίτητα μία επανάσταση που πηγαίνει μέχρι τέλους για να αντιμετωπίσει τις πολλαπλές μορφές κοινωνικής κυριαρχίας, αυτό με τίποτα δεν είναι κοντά στη σημασία του ότι όλες οι δυνατότητες για εξέγερση μέσω της εργασίας του φαντασιακού – της φαντασίας της εργασίας – έχει εξαφανισθεί.

Ότι ακολούθησε τις εξεγέρσεις της δεκαετίας του 1960 και 1970, οδήγησε στην παρούσα κατάσταση, δεν ήταν ένας ολικός μετασχηματισμός ή υπαναχώρηση της ανατρεπτικής δυνατότητας της εργατικής φαντασίας, αλλά μία σειρά μετασχηματισμών και μεταλλαγών στο πως αυτά τα φαντασιακά, τα κινήματα, και οι πρακτικές είχαν αντιληφθεί. Αυτές οι ανανεοιολογήσεις σημαίνουν μία μετατόπιση του ηγεμονικού φαντασιακού από μία διάχυτη, πολλαπλή και συχνά αντιφατική και συγκρουσιακή διάταξη φαντασιακών. Με άλλο λόγο, δεν είναι ότι υπήρχαν ταξικά κινήματα και μορφές εργατικής οργάνωσης (υπάρχουσες ως ενοποιημένα, ηγεμονικά σύνολα) που αντικαταστάθηκαν από μία σειρά διασπασμένων και διάχυτων κινημάτων (δηλ. το λεγόμενο κίνημα της πολιτικής ταυτότητας, περιβαλλοντικές πολιτικές, φεμινισμός, ερωτήματα πολιτισμικής και εθνικής διαφοράς, κλπ.) Μάλλον κάτω από την εικόνα του ενωμένου και συνεκτικού ταξικού κινήματος υπήρχαν ήδη μία σειρά από πολλαπλές υποκειμενικότητες, που, ενώ αληθινά ενσωματώνουν ποικίλες μορφές της ταξικής πολιτικής, δεν ανάγονται απλά σε αυτές. Μάλλον από το να είναι τώρα «νέα» ενδιαφέροντα όπου είναι διαφορετικά από αυτά που βρίσκονται στα «παλιά κοινωνικά κινήματα», αυτό επειδή μπορεί εκ πρώτης όψης να φαίνονταν αρκετά διαφορετικές και διακριτές από προηγούμενες πολιτικές μπορεί να

εξετάζονταν με καχυποψία, είναι ένα ερώτημα πως βλέπονται αυτά τα «νέα» αιτήματα και οι επιθυμίες όπου ήδη υπήρχαν αλλά είχαν αναμιχθεί μαζί και σβηστεί από τη ψευδή εικόνα μίας απαραίτητης ενότητας που δεν μπορούσε να περιλάβει τη διαφορετικότητα εντός της. Αυτός ο εναγκαλισμός της διαφοράς εντός του ριζοσπαστικού εργατικού φαντασιακού δεν ήταν κάτι καινούριο, καθώς η ιστορία της IWW και των κινημάτων των εργατών μεταναστών και του πλήθους των εργατών που ήταν πάντα επισφαλείς μας δείχνει. Ένας μπορεί επίσης να δει, για παράδειγμα, τον παλαιότερο εναγκαλισμό της διαφοράς πέρα του χώρου εργασίας στις έρευνες των Gerald Raunig και Gordon Clark στις ποικίλες μορφές της αυτοοργάνωσης της γειτονιάς και της συντακτικής πρακτικής που διέπει την Παρισινή Κομμούνα του 1871.[40] Μάλλον, ήταν αυτά τα κινήματα που σβηστήκανε από το επιβεβλημένο φαντασιακό της θεσμικής αριστεράς, το πολύ σίγουρο φαντασιακό που θρυματίστηκε μετά το 1968. Αυτό δεν είναι για να αρνηθούμε ότι έχει υπάρξει μετασχηματισμός στην εσωτερική σύνθεση του ριζοσπαστικού φαντασιακού, αλλά μάλλον ότι αυτό είναι μία σταθερή και συνεχή ιστορική διαδικασία. Όχι, ο εναγκαλισμός της διαφοράς δεν ήταν ένα νέο φαινόμενο με κάνα τρόπο. Ότι ήταν νέο ήταν η αναγνώριση του μετασχηματισμού στο φαντασιακό μάλλον παρά ένα απότομη ή ξαφνική αλλαγή.

Ίσως η αυτοδιαχείριση είναι ένα ψάρι που μπορεί να κολυμπήσει μόνο στα νερά των αγώνων του Φορντισμού. Δηλαδή, ταιριάζει σε αγώνες που συμβαίνουν σε ένα παραγωγικό πλαίσιο βασισμένο την αναγκαιότητα συγκεκριμένων μορφών νεκρού κεφαλαίου (μηχανές, εξοπλισμός, εργοστάσια και ούτω καθεξής) πάνω στα οποία αξίζει να αγωνιστείς. Στο βαθμό που η μετα-φορντική εργασία βασίζεται σε μορφές κοινωνικής δημιουργίας, σε σχήματα φαντασίας και εργασίας τα οποία είναι ήδη άμεσα συλλογικά, ο αγώνας για να κατέχονται από κοινού έχει μικρό νόημα επειδή είναι ήδη από κοινού (επειδή όσο πολύ και αν η διαχείριση μπορεί να εύχεται να ήταν δυνατό να αποικιοποιήσει και να αξιοποιήσει όλη τη γνωστική εργασία, αυτό απλά δεν είναι δυνατό). Αυτό δεν είναι για να αρνηθούμε ότι υπάρχουν ακόμα μεγάλοι πολλαπλασιασμοί των μηχανισμών, των νόμων, και των διαδικασιών για να διασφαλίσουν την καπιταλιστική αξιοποίηση από αυτό το παραγωγικό κοινό επειδή, είτε οι νόμοι πνευματικής ιδιοκτησίας ή οι μορφές του νομικού εξαναγκασμού και η κυβερνητική χρηματοδότηση νέων μορφών και θεσμών για αυτές τις μορφές παραγωγής, είναι σαφές πως υπάρχουν. Μάλλον είναι για να υποδείξουμε ότι το φαντασιακό που συνήθιζε να τροφοδοτεί τη διαδρομή της αυτοδιαχείρισης – για παράδειγμα, όταν μπορούμε να αναλάβουμε τη βιομηχανία και να χρησιμοποιήσουμε τα εργαλεία με ένα απελευθερωτικό τρόπο τώρα που έχουν κολλεκτιβοποιηθεί – έχει όλο και λιγότερο νόημα επειδή τα εργαλεία είναι ήδη από κοινού ιδιοκτησία, βασίζονται στη συνεργασία. Τότε ο αγώνας πρέπει να γίνει αγώνας αφαίρεσης ο ίδιος από τις πραγματικές μορφές καπιταλιστικής αξιοποίησης, του παρασιτικού ενοικίου στα παραγωγικά κοινά,[41] χωρίς την επαναδημιουργία του συλλογικού όλου σαν μία ακόμα μορφή συλλογικού καπιταλιστή. Αυτό είναι το πρόβλημα που ο Jarsoslav Vanek αναγνώρισε στην ανάλυσή του της αυτοδιαχείρισης, και με πολλούς τρόπους παραμένει το πρόβλημα της εργατικής αυτοδιαχείρισης σήμερα.

Το ερώτημα λοιπόν δεν είναι να προσπαθήσουμε να επαναδιατυπώσουμε μία έννοια της εργατικής αυτοδιαχείρισης ή του εργατικού ριζοσπαστισμού ως ηγεμονικό φαντασιακό που θα μπορούσε να υπάρχει εντός των παρόντων συνθηκών, αλλά μάλλον να εξετάσουμε σε

ποιο βαθμό οι ιδέες και οι πρακτικές της αυτοδιαχείρισης μπορούν να συμμετάσχουν στην κατασκευή μίας μορφής κοινωνικής αντίστασης η οποία, πολύ όπως και η δυνατότητα της ίδιας της εργασίας, βεβαιώνεται πάντα σε μία ικανότητα να προχωρήσει πέρα από την ίδια, να είναι υπερεπαρκής στην ίδια – για να μην αφεθεί να αποτελέσει απαγορευτική μορφή στη συνεχιζόμενη επέκταση της ίδιας της συστατική της δυνατότητας.[42] Αυτό θα μπορούσε να επανεξετάσει την αυτοδιαχείριση όχι ως δημιουργία μίας προκαθορισμένης και σταθερής ρύθμισης που πρέπει να προστατεύεται από τις πιέσεις της καπιταλιστικής αγοράς, αλλά μάλλον ως αναπτυσσόμενοι τέτοιοι χώροι με σκοπό τη δημιουργία πόρων και δυνατοτήτων να επεκτείνουν και να βαθύνουν άλλους αγώνες επίσης. Αυτό δεν είναι επαναδιατύπωση του συνηθισμένου επιχειρήματος της «διάδοσης» ή της «μετάδοσης», ή των μορφών βιομηχανικής δημοκρατίας και εργατικής συμμετοχής που θα έτειναν να οδηγήσουν σε άλλες μορφές δημοκρατικής ανανέωσης σε άλλες πλευρές της ζωής. Για να μην πούμε πως η διάχυση δεν μπορεί να συμβεί, ότι ο απελευθερωτικός μετασχηματισμός σε μία περιοχή της κοινωνικής ζωής είναι στενά συνδεδεμένη με άλλες περιοχές κάνει πολύ καλό νόημα. Αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι αυτό απαραίτητα συμβαίνει με κάποιον εύκολα προβλέψιμο και μηχανικό τρόπο. Με άλλα λόγια, το σχέδιο της εργατικής αυτοδιαχείρισης διαχωρισμένο από ευρύτερη κοινωνικά βασισμένη αναδιοργάνωση και κινήματα τείνει να ενδυναμώνει την συμπεριφορά που βασίζεται στην αγορά μάλλον παρά να την ανατρέψει, η οποία είναι σχεδόν το άμεσα αντίθετο από αυτό που θα περίμενε κάποιος από ένα μοντέλο «διάχυσης».[43] Η οικοδόμηση μίας μορφής εργατικής αυτοδιαχείρισης υπεραρκετής στην ίδια σημαίνει απαραίτητα ότι θα ήταν μία αυτοδιαχείριση συνεχούς αυτοθέσμησης, της συλλογικής (και ατομικής) διαμόρφωσης του φαντασιακού με τρόπους που δημιουργεί πόρους για την επέκταση ριζοσπαστικών μορφών του κοινωνικού κινήματος, όπως καταλήψεις, αυτομείωση τιμών, και άλλων μορφών εργατικών αγώνων που εξαπλώνονται πέρα από τους αναγνωρισμένους χώρους εργασίας πάνω σε όλο το κοινωνικό πεδίο. Είναι αυτοί οι εργατικοί αγώνες εκτός των αναγνωρισμένων χώρων του εργοστασίου που παγιώθηκαν κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970 στην αυτόνομη έννοια του αγώνα του κοινωνικού εργάτη και στο κάλεσμα του Raoul Vaneigem από την άγρια απεργία στη γενικευμένη αυτοδιεύθυνση.[44] Με άλλα λόγια, για να παραμείνει ο ανατρεπτικός πυρήνας των εργατικών αγώνων προς την αυτοδιαχείριση, αλλά απογυμνωμένου από τη στενά εργατίστικη εστίαση.

Μεταξύ Σίσσυφου και αυτοδιαχείρισης

Και λοιπόν που αφήνει αυτή η εννοιολογική επικράτεια και οι πρακτικές της αυτοδιαχείρισης? Καλύτερα παρατημένο στο χρονοντούλαπο της ιστορίας? Δελεαστικό, ίσως, αν και το να το έκανες θα ήταν λίγο βιαστικό, και όπως ένα παράδειγμα του να καις μαζί με τα ξερά της δυσαρέσκειας μας και τα χλωρά. Η εργατική αυτοδιαχείριση μπορεί να παίξει ένα ζωτικό ρόλο στην κοινωνική αντίσταση, αλλά ένα ρόλο ποιο περιορισμένο από αυτό που νόμιζα αρκετά χρόνια πριν όταν άρχιζα να σκέφτομαι βαθύτερα για αυτή. Η εργατική αυτοδιαχείριση μπορεί να παίξει ένα σημαντικό ρόλο δημιουργίας δικτύων γνώσης και συνεργατικών εργαστηρίων για πειραματισμό και ανάπτυξη πόρων και δεξιοτήτων για την «οικοδόμηση του νέου κόσμου μέσα στο κέλυφος του παλιού» για να χρησιμοποιήσουμε την παλιά φράση των wobblies. Αλλά είναι σημαντικό να μην ξεχνάμε ποτέ ότι αυτός ο νέος κόσμος χτίζεται μέσα στο κέλυφος του παλιού, μέσα στο σιδερένιο κλουβί του καπιταλιστικού ορθολογισμού, η οποία είναι πολύ πιο πιθανό να επηρεάσει την

ανάπτυξή του παρά να κομματιαστεί από άλλες μορφές κοινωνικής ζωής που αναπτύσσονται εντός του. Οι πρακτικές της εργατικής αυτοδιαχείρισης υπάρχουν σε μία στριμωγμένη θέση «ήσωνος σημασίας πολιτικής» και σύνθεσης. Ο ριζοσπαστισμός τους βρίσκεται σε αυτή τη θέση, η ικανότητα της εργατικής αυτοδιαχείρισης να δημιουργεί πόρους και χρόνο, και η συνειδητή αποφυγή στο να γίνουν ένας «παράγοντας» αντιπροσωπευτικής μορφής. [45] Με άλλα λόγια, η εργατική αυτοδιαχείριση μπορεί να βοηθήσει να δημιουργήσει χώρο και χρόνο που ευνοούν την καλλιέργεια άλλων δυνατοτήτων – άλλων δυνατών κόσμων να αναδυθούν. Αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι μπορούμε απλά «να αγοράσουμε πίσω τον κόσμο» από τους καπιταλιστές ή ότι η εργατική αυτοδιαχείριση μπορεί να χρησιμεύσει ως μέσο για να ξεπεράσουμε χωρίς δυσκολίες τις τεράστιες σειρές εξουσίας που ακόμα υπάρχουν. Η εργατική αυτοδιαχείριση δεν είναι κάτι βέβαιο εκτός των πραγματικοτήτων του καπιταλισμού. Αλλά μπορεί να δημιουργήσει χρόνο κάτι που είναι μερικώς βέβαιο.

Επίσης είναι θεμελιωδώς σημαντικό ότι η αυτοδιαχείριση, ως επιβεβαίωση της δημιουργικής δυνατότητας της μη αλλοτριωμένης εργασίας, δεν βρίσκει άθελα τον εαυτό της να γλιστράει πίσω σε μία επιβεβαίωση της «αξιοπρέπειας της εργασίας» η οποία έχει στοιχειώσει διάφορες μορφές εργατικής οργάνωσης και ριζοσπαστισμού από αμνημόνευτους χρόνους και έχει υπάρξει ο στόχος ριζοσπαστών πιο επιρρεπών να γιορτάσουν την άρνηση της εργασίας και να υποστηρίξουν την μείωσή της από τον Paul Lafargue στου Ιταλούς αυτόνομους και από τον Bob Black στους καταστασιακούς. Η ιδέα θα ήταν μάλλον να επεκταθεί και να εμβαθυνθεί η σχέση μεταξύ της άρνησης της εργασίας και της αυτοδιαχείρισής της, όπως όταν ο Vaneigem κάλεσε για την ενότητα των εργατικών συμβουλίων και την άρνηση της εργασίας. [46] Αυτό δεν είναι και τόσο παράδοξο (ή ηλίθιο) όσο φαίνεται εκ πρώτης όψης. Μάλλον είναι ένα επιχείρημα βασισμένο στην διαπίστωση ότι η κοινωνικοποιημένη εργατική δυνατότητα αποκαλύπτεται σαφέστατα από την απουσία της, η οποία είναι η βασική ιδέα που αποτελεί και τη βάση των απεργιών στην τελική. Συνεπώς, ο τρόπος για να επιβεβαιωθεί μία τέτοια δυνατότητα δεν είναι υπό συνθήκες όπου περιορίζεται παράλογα εντός του παρόντος αλλά από τη συνεχή, ενυπάρχουσα διαμόρφωση της συλλογικής φαντασίας και δημιουργικότητας που δεν θα επιτρέψει στον εαυτό της να είναι ποτέ ολοκληρωτικά δεμένη εντός σταθερής μορφής.

Αυτό είναι για να κατανοήσουμε και να μάθουμε από την εργατική αυτοδιαχείριση όπως δρα, για να δανειστούμε το επιχείρημα του Maurice Brinton, ως ένα μέσο για την απελευθέρωση μάλλον παρά η ίδια η απελευθέρωση. [47] Κάποιος θα μπορούσε να επεκτείνει το επιχείρημα αυτό παραπέρα, όπως οι σύντροφοι της Κροστάνδης κάνουν, να υποστηρίξει «η μόνη έγκυρη δράση αυτοδιαχείρισης για τους εργάτες είναι συνεπώς αυτή της αυτοδιαχείρισης του αγώνα, που είναι η άμεση δράση.» [48] Αλλά όχι απλώς μία παλαιά άμεση δράση, αλλά άμεση δράση ως ανοιχτού τέλους δραστηριότητα που συνειδητά αποφεύγει τη σταθερότητα εντός οποιασδήποτε δεδομένης μορφής. Ίσως αυτό είναι αρκετά κοντά σε ότι ο John Asimakopoulos, εννοούσε όταν καλούσε για μία «νέα αγωνιστική ταξική στρατηγική της άμεσης οικονομικής πολιτικής ανυπακοής,» συνδέοντας τις ριζοσπαστικές δράσεις με πραγματικά αποτελέσματα. [49]

Και αυτός είναι ο λόγος που ο Σίσσυφος παραδόξως είναι μία αρκετά κατάλληλη εικόνα για να σκεφτούμε την φύση της εργατικής αυτοδιαχείρισης. Η τραγωδία του Σίσσυφου είναι ότι

είναι πλήρως συνειδητοποιημένος της αδύνατης φύσης της συνθήκης του. Ο Σίσσυφος είναι καταραμένος με τη συνειδητότητα της ματαιότητας της θέσης του, πολύ με τον ίδιο τρόπο που η προλεταριακή συνθήκη είναι καταραμένη από τη συνειδητότητα της απόλυτης ματαιότητας της προσπάθειας να δημιουργήσει μορφές μη αλλοτριωμένης ζωής και αυτοκαθοριζόμενης κοινότητας που να μπορεί να συνεχίσει να υπάρχει υπό τις παρούσες συνθήκες του καπιταλισμού. Ο ογκόλιθος σπρώχνεται πάνω στο λόφο, μόνο για να κυλήσει πάλι κάτω, άλλος ένας γύρος περιφραξης, αντεπανάστασης, ανάκτησης, ή οποιοδήποτε το προτιμώμενο όνομά σας θα μπορούσε να είναι. Αυτό φυσικά δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχει αξία στο σπρώξιμο, όσο παράλογο και αν φαίνεται συχνά αυτό. Η ανθεκτικότητα του πνεύματος του εξεγερμένου Σίσσυφου, το ξεπέρασμα της θέσης του, βρίσκεται στην ικανότητά του να βρίσκει χαρά και δυνατότητα στο περπάτημα πάνω κάτω στο λόφο: μέσω αυτού ξεπερνάει την καταραμένη του θέση και αρνείται τη μοίρα του, για «κάθε μία από αυτές τις στιγμές όταν αφήνει τα ύψη και σταδιακά κατρακυλά προς την κρυψώνα των θεών, είναι ανώτερος της μοίρας του.»[50] Αληθινά, δεν υπάρχει μοίρα που δεν μπορεί να ξεπεραστεί με την περιφρόνηση.

Η εργασία της φαντασίας ή η φαντασία της εργασίας, βασίζεται στη διαπίστωση ότι ο αυτοκαθορισμός εντός των υπάρχουσων συνθηκών είναι απολύτως παράλογος. Αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι πρακτικές αυτοκαθορισμού και η οικοδόμηση αυτόνομων κοινοτήτων είναι άχρηστες, μάλλον το ότι οι συνθήκες εμποδίζουν την ανάδυση αυτών είναι απείρως περισσότερο παράλογο και αξίζει να συναντήσουμε την καταστροφή τους. Ίσως είναι χρήσιμο να το κατανοήσουμε με τον τρόπο που οι Boltanski & Chiapello περιγράφουν την απορρόφηση της κριτικής από τον καπιταλισμό, οι οποίοι επίσης περιγράφουν χρησιμοποιώντας την εικόνα του Σίσσυφου: «Αλλά τα αποτελέσματα της κριτικής είναι αληθινά. Ο ογκόλιθος πάει πραγματικά πάνω στο λόφο σε όλο το μήκος της πλαγιάς, ακόμα και αν πάντα κυλλάει κάτω από άλλο μονοπάτι του οποίου η κατεύθυνση εξαρτάται περισσότερο συχνά από την κατεύθυνση που έφτασε επάνω.»[51] Μεταξύ των αλλαγμένων κατευθύνσεων του ρόλου του ογκόλιθου και του μορφάζοντος προσώπου του Σίσσυφου αυτό που στριμώχνεται είναι ο χώρος μίας παράλογης ελευθερίας. Και έτσι με τις μηχανοραφίες των θεών και το βάρος των ουρανών να μας πιέζουν από πάνω και από κάτω. Θα μπορούσε να ήταν πολύ καλή εποχή τότε, για μία ακόμη έφοδο στους ουρανούς.[52]

Σημειώσεις

[1] Ο Stephen Shukaitis είναι συντάκτης του Autonomedia και λέκτορας στο πανεπιστήμιο του. Είναι συντάκτης (με τους Erika Biddle και David Graeber) του *Constituent Imagination: Militant Investigations // Collective Theorization* (AK Press, 2007). Η έρευνά του εστιάζει στην ανάδυση της συλλογικής φαντασίας στα κοινωνικά κινήματα και στις αλλαγές σύνθεσης της πολιτισμικής και καλλιτεχνικής εργασίας.

[2] Marx, K. (1973). *Capital, Volume I: A critique of political economy*. New York: Penguin (pp. 171, 173). Κεφάλαιο τόμος Ι Σύγχρονη Εποχή

[3] Ranciere, J. (1989). *The nights of labour: The workers' dream in nineteenth century France*. Philadelphia: Temple University Press (pp. 67, 83).

[4] Camus, A. (1983) *The myth of Sisyphus and other essays*. New York: Vintage Books (p. 121). Ελληνική Έκδοση Ο Μύθος του Σίσυφου Εκδόσεις Καστανιώτης

[5] Για ορισμένα γενικά γραπτά στην εργατική αυτοδιαχείριση, βλέπε: Blumberg, P. (1968) *The Sociology of participation*. New Haven: Yale University Press; Cole, G.D.H. (1972). *Self-Government in industry*. London: Hutchinson Educational Ltd; Vanek, J. (1975). *Self-management economics: Economic liberation of man*. Hammondsworth: Penguin; Chaplin, B. & Coyne, J. (1977). *Can workers manage?* Sussex: Institute of Economic Affairs; Wright, D. (1979). *Cooperatives & community: The theory and practice of producers Cooperatives*. London: Bedford Square Press; Thornley, J. (1981). *Workers' cooperatives*. London: Heineman Educational Books Ltd; Mason, R. (1982). *Participatory and workplace democracy*. Carbdondale: Southern Illinois University Press; Berman, M. (1984). *Workers' self-management in the United States*. Ithaca: Cornell University Press; Greenberg, E. (1986). *Workplace democracy: The political effects of workplace participation*. Ithaca: Cornell University Press; Gunn, C. (1986). *Workers' self-management in the United States*. Albany: State University of New York Press; Jansson, S. & Hellmark, A.B. (Eds.). (1986). *Labour-owned firms and workers' cooperatives*. Hants: Gower Publishing; Wiener, H. & Oakeshott, R. (1987). *Worker-owners: Mondragon revisited*. London: George Over Ltd.

[6] Για ένα πρόσφατο επιχείρημα για τη σημασία μίας τέτοιας προσέγγισης, βλέπε το ειδικό τεύχος του *Culture and Organization on organizational autoethnography*: Boyle, M. & Parry, K. (Eds.). (2007). *Culture and Organization*, 13(3), 185-266.

[7] Βλέπε, για παράδειγμα: Vanek, J. (1970). *The general theory of labour-managed market economies*. Ithaca: Cornell University Press; Dolgoff, S. (1974). *The anarchist collectives: Workers' self-management in the Spanish revolution 1936-1939*. Montreal: Black Rose Books; Negation. (1975) Ελληνική Έκδοση Σαμ Ντολγκόφ Αναρχικές κολλεκτίβες Η εργατική αυτοδιεύθυνση στην ισπανική επανάσταση Διεθνής Βιβλιοθήκη 1982 . Lip and the self-managed counter-revolution. Detroit: Black & Red; Sitirin, M. (Ed.). (2006). *Horizontalism: Voices of popular power in Argentina*. Oakland: AK Press; Lavaca. (2007) Ελληνική έκδοση

Οριζοντιότητα Φωνές λαϊκής εξουσίας στην Αργεντινή Συλλογικό 2011. Sin patrón: Stories from Argentina's worker-run enterprises. Chicago: Haymarket Books.

[8] Βλέπε, για παράδειγμα[: Bayat, A. (1991). Work, politics, and power: An international perspective on worker's control and self-management. New York: Monthly Review.

[9] Για περισσότερα σε αυτό, βλέπε: Burawoy, M. (1983). Between the labour process and the state: The changing face of factory regimes under advanced capitalism. American sociological review, 48(5), 587-605.

[10] Για περισσότερα σε αυτό, βλέπε: McNally, David. (1993). Against the market: Political economy, market socialism, and the Marxist critique. London: Verso.

[11] McKay, J. H. (1999). The anarchists. Brooklyn, NY: Autonomedia. Για μία πρόσφατη αξιολόγηση του of McKay από μία GLBT οπτική, βλέπε: Highleyman, L. (2007). A john of all trades. <http://anarchistnews.org>.

[12] Holtzman, B. et al. (2004). Do It Yourself...and the movement beyond capitalism. Radical Society, 31(1), 7-20.

[13] Flynn, E.G. et al. (1997). Direct action & sabotage: Three classic IWW pamphlets from the 1910s. Chicago: Charles H. Kerr.

[14] Vanek, J. (1977). The labour-managed economy. Ithaca: Cornell University Press (p. 48).

[15] Strange, G. & Shorthouse, J. (2004). The new cultural economy, the artist and the social configuration of autonomy. Capital & Class, 84, 43-59 (p.47). Για μία άριστη θεώρηση της καλλιτεχνικής εργασίας βλέπε William Morris, του οποίου το έργο είναι ιδιαίτερα καλό στην αξιοποίηση της δυνατότητας της τέχνης και της εργασίας χωρίς να παίζεται στην φетиχοποίηση οποιασδήποτε μειωτικής εκδοχής του πολιτισμού της εργατικής τάξης ή σε μία στατική έννοια της εργασίας της αυθεντικής εργατικής τάξης

[16] Godbout, J. (1998). The world of the gift. Montreal: McGill-Queen University Press (p. 87).

[17] Ross, A. (2003) No collar: The human workplace and its hidden costs. New York: Basic Books (p. 142).

[18] Για περισσότερα σε αυτό, βλέπε: McNally.

[19] p.m. (1995). bolo'bolo. New York: Semiotext(e) (p. 50).

[20] Αυτό είναι κεντρικό στην κριτική του γιατί οι συνεταιριστικές επιχειρήσεις μπορεί να αποτυχαίνουν όταν ο ζήλος που κινητοποιεί το σχέδιο είναι ένα μακρινό παρελθόν, ή όταν η κρίση που τις κυοφορεί έχει περάσει καιρό πριν, ή με το πέρασμα του χρόνου και την ενσωμάτωση νέων μελών και την αποχώρηση των ιδρυτών. Βλέπε. Craig, J. (1993). The nature of co-operation. Montreal: Black Rose Books.

[21] Barclay, H. (1997). Culture and anarchism. London: Freedom Press.

[22] Miyazaki, H. (1984) On success and dissolution of the labour-managed firm in the capitalist economy. Journal of Political Economy, 92(5), 909-931.

[23] Ferguson, A.A. (1991). Managing without managers: Crisis and resolution in a collective bakery. In Burawoy et al. (Eds.), Ethnography unbound: Power and resistance in the modern metropolis (pp. 108-132). Berkeley: University of California Press.

[24] Η Bay Area παρέχει ένα άριστο παράδειγμα του πως δίκτυα συνεταιριστικών επιχειρήσεων μπορούν να υποστηρίξουν και να επωφεληθούν η μία από την άλλη. Για περισσότερα για αυτή τη δυναμική βλέπε τη δουλειά στο Δίκτυο Εργατών Συνεταιρισμών του Bay Area, Network of Bay Area Worker Cooperatives, or NoBAWC (προφέρεται "no boss"): www.nobawc.org.

[25] Negation.

[26] Για περισσότερο για αυτή τη δυναμική στο πλαίσιο της Ανατολικής Ευρώπης on this, βλέπε: the Barricade Collective.

[27] Για περισσότερο για αυτή τη δυναμική της αυτοεπιτήρησης στην αυτοδιαχείριση, βλέπε Martin, R. (1994). *Socialist ensembles: Theater and state in Nicaragua and Cuba*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

[28] Terranova, T. (2004). *Network culture: Politics for the information age*. London: Pluto Press.

[29] Verba, S. & Shabad, G. (1978). Workers' councils and political stratification: The Yugoslav experience. *American Political Science Review*, 72(1), 80-95 (p. 82).

[30] Arzenšek, V. (1972). A conflict model and the structure of Yugoslav society. *International Journal of Sociology*, 2, 364-383.

[31] Fenwick, R. & Olson, J. (1986). Support for worker participation: Attitudes among union and non-union workers. *American Sociological Review*, 51(4), 505-522.

[32] Grady, R.C. (1990). Workplace democracy and possessive individualism. *Journal of Politics*, 52(1), 146-166.

[33] Comrades of Kronstadt. (1990). *Worker's autonomy*. London: Elephant Editions (p. 6).

[34] Quoted in: Virno, P. (2004). *A grammar of the multitude: For an analysis of contemporary forms of life*. New York: Semiotext(e) (p. 17-18). Ελληνική έκδοση Γραμματική του πλήθους. Για μία ανάλυση της σύγχρονων μορφών ζωής Οδυσέας Αλεξάνδρεια 2007

[35] Katsiaficas, G. (1987). *The imagination of the new left: A global analysis of 1968*. Boston: South End Pres.

[36] Boltanski, L. & Chiapello, E. (2005). *The new spirit of capitalism*. London: Verso.

[37] Βλέπε, για παράδειγμα: Δύο βιβλία των Keith Bradley και Alan Gelb's (και τα δυο από το 1983) στις κολλεκτίβες του Mondragon και στην εργατική διαχείριση του καπιταλισμού ως εργαλείο βιομηχανικής ανανέωσης και αναγέννησης (Bradley, K. & Gelb, A. (1983a). *Cooperation at work: The Mondragon experience*. London: Heineman Educational Books Ltd; Bradley, K. & Gelb, A. (1983). *Worker capitalism: The new industrial relations*. London: Heineman Educational Books Ltd.). Βλέπε επίσης: Boltanski & Chiapello. Ένα άλλο ενδιαφέρον και παράξενο επιχείρημα αυτού του τρόπου σκέψης είναι το επιχείρημα και για την δημιουργία αυξανόμενων μορφών συμμετοχής εργαζομένων και αυτοδιαχείρισης μαζί με την νεοφιλελεύθερη αναδιάρθρωση του κράτους. Για αυτό το μοναδικό κομμάτι ιδεολογικού ανακατέματος, βλέπε: Biagi, M. (Ed.). (2002). *Quality of work and employee involvement in Europe*. The Hague: Kluwer Law.

[38] Για περισσότερο για αυτό, βλέπε: Bass, B. & Shackleton, V.J. (1979). *Industrial democracy and participative management: A case for synthesis*. *Academy of Management Review*, 4(3), 393-404; Fenwick & Olson; Vallas, S.P. (2003). *Why teamwork fails: Obstacles to workplace change in four manufacturing plants*. *American Sociological Review*, 68(2), 223-250. Θα μπορούσε κάποιος επίσης να συνδέσει αυτό με άλλα τρέχοντα και έννοιες με Επιστήμες *management και organization*, όπως η έννοια της «υπεύθυνης αυτονομίας» του Andrew Friedman και το έργο του Ινστιτούτου Tavistock.

[39] Habermas, J. (1989) *The new obscurity: The crisis of the welfare state and the exhaustion of utopian energies*. In S.W. NicholSEN (Ed.), *The new conservatism: Cultural criticism and the historians' debate* (pp. 48-70). Cambridge: MIT Press.

[40] Για περισσότερο σε αυτό, βλέπε: Clark, G. (1984). *A theory of local autonomy*. *Annals of the Association of American Geographers*, 74(2), 195-208; Raunig, G. (2007). *Art and revolution: Transversal activism in the long twentieth century*. New York: Semiotext(e)

[41] Vercellone, C. (2008). *The new articulation of wages, rent, and profit in cognitive capitalism*. *Generation Online*. http://www.generation-online.org/c/fc_rent2.htm.

[42] Spivak, G.C. (1985) *Scattered Speculations on the Question of Value*. *Diacritics*, 15(4), 73-93.

[43] Για περισσότερα στο «μοντέλο διάχυσης» βλέπε: Greenberg, E. et al. (1966). *Industrial work and political participation: Beyond "simple spillover."* *Political Research Quarterly*, 49(2), 305-330.

[44] Vaneigem, R. (n.d.). From wildcat strike to total self-management. In Collection of desires (pp. 51-82). Richmond, VA: Paper Street.Ελληνική έκδοση Διεθνής Βιβλιοθήκη Από την Άγρια απεργία στην ολική αυτοδιεύθυνση

[45] Thoburn, N. (2003). Deleuze, Marx, and politics. London: Routledge.

[46] Vaneigem, R. (1994). The movement of the free spirit. New York: Zone Books (p. 277).

[47] Brinton, M. (2004). For workers' power. Oakland, CA: AK Press (p. 33).

[48] Comrades of Kronstadt, p. 33.

[49] Asimakopoulos, J. (2006, February 27). Loot the rich: Economic civil disobedience. Infoshop.org. http://news.infoshop.org/article.php?story=2006loot_the_rich.

[50] Camus, p. 121.

[51] Boltanski & Chiapello, p. 41.

[52] Αυτή η εικόνα χρησιμοποιήθηκε πρώτα από τον Μαρξ το 1871 σε μία επιστολή στον Dr. Kugelmann για την Παρισινή Κομμούνα. Από τότε την έχουν πάρει και χρησιμοποιήσουν διάφοροι πλαίσια, όπως το περιβάλλον των Ιταλών αυτόνομων της δεκαετίας του 1970 (και ήταν τότε που χρησιμοποιήθηκε ως τίτλος στο βιβλίο του Steve Wright για την ιστορία του Εργατισμού). Αναφέρεται επίσης στην ταινία του Elvio Petri το 1971 Η εργατική τάξη πάει στον Παράδεισο Classe Operai va in Paradiso.

Βιβλιογραφία

Arzenšek, V. (1972). A conflict model and the structure of Yugoslav society. *International Journal of Sociology*, 2, 364-383.

Asimakopoulou, J. (2006). Loot the rich: Economic civil disobedience. *Infoshop.org*.
http://news.infoshop.org/article.php?story=2006loot_the_rich

Barclay, H. (1997). *Culture and anarchism*. London: Freedom Press.

Bass, B. & Shackleton, V.J. (1979). Industrial democracy and participative management: A case for synthesis. *Academy of management review*, 4(3), 393-404.

Bayat, A. (1991). *Work, politics, and power: An international perspective on worker's control and self-management*. New York: Monthly Review.

Berman, M. (1984). *Workers' self-management in the United States*. Ithaca: Cornell University Press.

Biagi, M. (Ed.). (2002). *Quality of work and employee involvement in Europe*. The Hague: Kluwer Law.

Blumberg, P. (1968) *The Sociology of participation*. New Haven: Yale University Press.

Boltanski, L. & Chiapello, E. (2005). *The new spirit of capitalism*. London: Verso.

Boyle, M. & Parry, K. (Eds.). (2007). *Culture and Organization*, 13(3), 185-266.

Bradley, K. & Gelb, A. (1983a). Cooperation at work: The Mondragon experience. London: Heineman Educational Books Ltd.

Bradley, K. & Gelb, A. (1983). Worker capitalism: The new industrial relations. London: Heineman Educational Books Ltd.

Brinton, M. (2004). For workers' power. Oakland, CA: AK Press.

Burawoy, M. (1983). Between the labour process and the state: The changing face of factory regimes under advanced capitalism. American sociological review, 48(5), 587-605.

Camus, A. (1983) The myth of Sisyphus and other essays. New York: Vintage Books.
Ελληνική Έκδοση Ο Μύθος του Σίσυφου Εκδόσεις Καστανιώτης

Chaplin, B. & Coyne, J. (1977). Can workers manage? Sussex: Institute of Economic Affairs.

Clark, G. (1984). A theory of local autonomy. Annals of the Association of American Geographers, 74(2), 195-208.

Cole, G.D.H. (1972). Self-Government in industry. London: Hutchinson Educational Ltd.

Comrades of Kronstadt. (1990). Worker's autonomy. London: Elephant Editions.

Craig, J. (1993). The nature of co-operation. Montreal: Black Rose Books.

Dolgoft, S. (1974). The anarchist collectives: Workers' self-management in the Spanish revolution 1936-1939. Montreal: Black Rose Books. Ελληνική Έκδοση Σαμ Ντολγκόφ
Αναρχικές κολλεκτίβες Η εργατική αυτοδιεύθυνση στην ισπανική επανάσταση Διεθνής
Βιβλιοθήκη 1982

Fenwick, R. & Olson, J. (1986). Support for worker participation: Attitudes among union and non-union workers. *American Sociological Review*, 51(4), 505-522.

Ferguson, A.A. (1991). Managing without managers: Crisis and resolution in a collective bakery. In Burawoy et al. (Eds.), *Ethnography unbound: Power and resistance in the modern metropolis* (pp. 108-132). Berkeley: University of California Press.

Flynn, E.G. et al. (1997). Direct action & sabotage: Three classic IWW pamphlets from the 1910s. Chicago: Charles H. Kerr.

Godbout, J. (1998). *The world of the gift*. Montreal: McGill-Queen University Press.

Grady, R.C. (1990). Workplace democracy and possessive individualism. *Journal of Politics*, 52(1), 146-166.

Greenberg, E. (1986). *Workplace democracy: The political effects of workplace participation*. Ithaca: Cornell University Press.

Greenberg, E. et al. (1966). Industrial work and political participation: Beyond "simple spillover." *Political research quarterly*, 49(2), 305-330.

Gunn, C. (1986). *Workers' self-management in the United States*. Albany: State University of New York Press.

Habermas, J. (1989) The new obscurity: The crisis of the welfare state and the exhaustion of utopian energies. In S.W. NicholSEN (Ed.), *The new conservatism: Cultural criticism and the historians' debate* (pp. 48-70). Cambridge: MIT Press.

Highleyman, L. (2007). A john of all trades. <http://anarchistnews.org>

Holtzman, B. et al. (2004). Do It Yourself...and the movement beyond capitalism. *Radical Society*, 31(1), 7-20.

Jansson, S. & Hellmark, A.B. (Eds.). (1986). Labour-owned firms and workers' cooperatives. Hants: Gower Publishing.

Katsiaficas, G. (1987). The imagination of the new left: A global analysis of 1968. Boston: South End Pres.

Lavaca. (2007). Sin patrón: Stories from Argentina's worker-run enterprises. Chicago: Haymarket Books.

Martin, R. (1994). Socialist ensembles: Theater and state in Nicaragua and Cuba. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Marx, K. (1973). Capital, Volume I: A critique of political economy. New York: Penguin.
Κεφάλαιο τόμος I Σύγχρονη Εποχή

Mason, R. (1982). Participatory and workplace democracy. Carbdondale: Southern Illinois University Press.

McKay, J. H. (1999). The anarchists. Brooklyn: Autonomedia.

McNally, D. (1993). Against the market: Political economy, market socialism, and the Marxist critique. London: Verso.

Miyazaki, H. (1984) On success and dissolution of the labour-managed firm in the capitalist conomy. Journal of Political Economy, 92(5), 909-931.

Negation. (1975). Lip and the self-managed counter-revolution. Detroit: Black & Red.

p.m. (1995). bolo'bolo. New York: Semiotext(e).

Ranciere, J. (1989). *The nights of labour: The workers' dream in nineteenth century France*. Philadelphia: Temple University Press.

Raunig, G. (2007). *Art and revolution: Transversal activism in the long twentieth century*. New York: Semiotext(e).

Ross, A. (2003) *No collar: The human workplace and its hidden costs*. New York: Basic Books.

Shukaitis, S. (2008). Dancing amidst the flames: Imagination and self-organization in a minor key. *Organization*, 15(5), 743-764.

Sitirin, M. (Ed.). (2006). *Horizontalism: Voices of popular power in Argentina*. Oakland: AK Press.

Spivak, G.C. (1985) Scattered Speculations on the Question of Value. *Diacritics*, 15(4), 73-93.

Strange, G. & Shorthouse, J. (2004). The new cultural economy, the artist and the social configuration of autonomy. *Capital & Class*, 84, 43-59.

Terranova, T. (2004). *Network culture: Politics for the information age*. London: Pluto Press.

Thoburn, N. (2003). *Deleuze, Marx, and politics*. London: Routledge.

Thornley, J. (1981). *Workers' cooperatives*. London: Heineman Educational Books Ltd.

Vallas, S.P. (2003). Why teamwork fails: Obstacles to workplace change in four manufacturing plants. *American Sociological Review*, 68(2), 223-250.

Vaneigem, R. (n.d.). From wildcat strike to total self-management. In *Collection of desires* (pp. 51-82). Richmond, VA: Paper Street. Ελληνική έκδοση Διεθνής Βιβλιοθήκη Από την Άγρια απεργία στην ολική αυτοδιεύθυνση

Vaneigem, R. (1994). *The movement of the free spirit*. New York: Zone Books.

Vanek, J. (1970). *The general theory of labour-managed market economies*. Ithaca: Cornell University Press.

Vanek, J. (1975). *Self-management economics: Economic liberation of man*. Hammondsouth: Penguin.

Vanek, J. (1977). *The labour-managed economy*. Ithaca: Cornell University Press.

Verba, S. & Shabad, G. (1978). Workers' councils and political stratification: The Yugoslav experience. *American Political Science Review*, 72(1), 80-95.

Vercellone, C. (2008). The new articulation of wages, rent, and profit in cognitive capitalism. *Generation Online*. http://www.generation-online.org/c/fc_rent2.htm

Virno, P. (2004). *A grammar of the multitude: For an analysis of contemporary forms of life*. New York: Semiotext(e). Ελληνική έκδοση Γραμματική του πλήθους. Για μία ανάλυση της σύγχρονων μορφών ζωής Οδδυσέας Αλεξάνδρεια 2007

Wiener, H. & Oakeshott, R. (1987). *Worker-owners: Mondragon revisited*. London: George Over Ltd.

Wright, D. (1979). *Cooperatives & community: The theory and practice of producers Cooperatives*. London: Bedford Square Press.

Stevphen Shukaitis, "Sisyphus and the Labour of Imagination: Autonomy, Cultural Production, and the Antinomies of Worker Self-Management," *Affinities: A Journal of Radical Theory, Culture, and Action*, Volume 4, Number 1, Summer 2010, pp. 57-82